

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งหวังศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ เพื่อให้การศึกษาวิจัยมีหลักฐานข้อมูลจึงได้รวบรวมเอกสารอ้างอิงและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเรียงตามลำดับความสำคัญ ดังนี้

1. ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง
 - 1.1 ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ
 - 1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสถาบันอุดมศึกษา
2. ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมสถาบันการศึกษา
 - 2.1 ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมในการทำงาน
 - 2.2 ระบบการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา
 - 2.3 องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้
 - 2.4 สภาพแวดล้อมทางการศึกษา
 - 2.5 สภาพแวดล้อมทางการเรียนในระบบการจัดการศึกษา
 - 2.6 องค์ประกอบสภาพแวดล้อมทางการศึกษา
 - 2.7 แนวทางศึกษาสภาพแวดล้อม
 - 2.8 ขอบเขตของสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา
 - 2.8.1 ด้านนโยบายการบริหาร
 - 2.8.2 ด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชา
 - 2.8.3 ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 2.8.4 ด้านสื่อการเรียนการสอน
 - 2.8.5 ด้านอาคารสถานที่
 - 2.8.6 ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา
 - 2.8.7 ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน
3. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 3.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 3.2 งานวิจัยต่างประเทศ
4. กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ

ทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg

เฮริชเบิร์ก (Herzberg, 1959 : 113 - 115) ได้เสนอทฤษฎีการจูงใจในการทำงาน และเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายเรียกทฤษฎีนี้ว่า ทฤษฎีสองปัจจัย (Two-Factor Theory) หรือทฤษฎีองค์ประกอบคู่ของ Herzberg (Herzberg's Dual Factor Theory) หรือทฤษฎีปัจจัยจูงใจ-ปัจจัยการบำรุงรักษา (Motivation Hygiene Theory) โดยศึกษาสาเหตุของความพึงพอใจในการทำงานของวิศวกรและพนักงานบัญชีในโรงงานเขตเมือง Pittsburgh โดยวิธีสัมภาษณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงาน ผลของการปฏิบัติงาน ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ตลอดจนความเป็นอยู่ ผลการศึกษาพบว่า มีปัจจัยหลายอย่างที่มีผลต่อการทำงานของคนที่แบ่งออกได้เป็น 2 ปัจจัย คือ

1. ปัจจัยจูงใจหรือปัจจัยตัวกระตุ้นหรือปัจจัยภายใน (Motivation Factors / Intrinsic Factors) เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความพึงพอใจในการทำงานโดยตรง ทำให้รู้สึกชอบและรักงาน มีผลทำให้เกิดการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งประกอบด้วย

1.1 ความสำเร็จในงาน (Achievement) หมายถึง การที่บุคคลสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานได้ เมื่องานสำเร็จตามเป้าหมายก็ทำให้เกิดความพึงพอใจในงานตามมา

1.2 การได้รับการยอมรับนับถือ (Recognition) หมายถึง การได้รับการยอมรับนับถือในความสามารถของบุคคลจากผู้บังคับบัญชา เพื่อนร่วมงานหรือบุคคลในหน่วยงาน ในรูปของการยกย่องชมเชย การแสดงความยินดี การให้กำลังใจหรือการแสดงอื่นที่ทำให้เห็นถึงการยอมรับในความสามารถ

1.3 ลักษณะงานที่ปฏิบัติ (The Work Itself) หมายถึง งานที่น่าสนใจมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และท้าทายความสามารถ หรืองานที่มีลักษณะทำตั้งแต่ต้นจนจบได้โดยลำพังผู้เดียว

1.4 ความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง งานที่ได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบ อำนาจรับผิดชอบอย่างเต็มที่จนทำให้มีความรู้สึกความพึงพอใจ

1.5 ความก้าวหน้า (Advancement) หมายถึง การที่บุคคลได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งให้สูงขึ้น รวมถึงการได้มีโอกาสศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมหรือได้รับการอบรม

2. ปัจจัยการบำรุงรักษาหรือปัจจัยค้ำจุนหรือปัจจัยอนามัย (Maintenance Factors Hygiene factors) เป็นปัจจัยที่ป้องกันไม่ให้เกิดความไม่พึงพอใจในงาน ได้แก่

2.1 นโยบายการบริหาร (Policy and Administration) หมายถึง นโยบายหรือการจัดการและการบริหารงานองค์การที่มีประสิทธิภาพและกำหนดไว้อย่างชัดเจน

2.2 วิธีบังคับบัญชา (Supervision - Technical) หมายถึง ความสามารถของผู้บังคับบัญชาในการบริหารงาน

2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal Relations) หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับผู้บังคับบัญชาและเพื่อนร่วมงาน

2.4 องค์ประกอบในการดำเนินชีวิต (Factors in Personal Life) หมายถึง ความรู้สึกที่ดีหรือไม่ดีที่ได้รับจากงานในหน้าที่ เช่น การถูกย้ายไปทำงานที่แห่งใหม่และห่างไกลจากครอบครัว ทำให้ผู้นั้นไม่มีความสุขและไม่พอใจกับงานแห่งใหม่

ทฤษฎีเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมสถาบันอุดมศึกษา

อรรถพร คุณพันธ์ (2521 : 61) ได้สร้างแบบสำรวจจำแนกสภาพแวดล้อมสถาบันโดยอาศัยแบบสำรวจที่เที่ยงตรงตามทฤษฎี (Construct Validity) ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และความเชื่อมั่น (Reliability) การสร้างแบบสำรวจโดยยึดหลักการสร้างแบบมาตราส่วนวัดสภาพแวดล้อมสถาบัน และตั้งเป็นทฤษฎีเฉพาะของลักษณะสถาบันที่ดี 5 ทฤษฎี

ทฤษฎีเฉพาะที่ 1 กล่าวว่า สถาบันมีสภาพแวดล้อมที่ดีก็ต่อเมื่อนักศึกษาที่เป็นมวลสมาชิกในมหาวิทยาลัยมีความรู้สึกพึงพอใจ มีศรัทธาและทัศนคติที่ดีต่อสถาบันที่ตนเองสังกัดอยู่ กล่าวคือ นักศึกษามีความภูมิใจที่ตนเองได้เป็นนักศึกษาของมหาวิทยาลัย

ทฤษฎีเฉพาะที่ 2 บรรยายการเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งในการเอื้ออำนวยให้นักศึกษาประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ ถ้าบรรยายการสอนดีมีประสิทธิภาพย่อมทำให้นักศึกษาเกิดการเรียนรู้เป็นบัณฑิตที่ทรงไว้ซึ่งความรู้ ความสามารถและมีคุณธรรมตามความมุ่งหมายของสถาบัน

ทฤษฎีเฉพาะที่ 3 สภาพแวดล้อมที่ดีจะต้องเป็นสถาบันที่มีการส่งเสริมกิจกรรมเสริมหลักสูตร ทั้งในด้านวิชาการสันตนาการ กีฬา ศิลปวัฒนธรรม อีกทั้งกิจกรรมเสริมสร้างให้นักศึกษารอบรู้และเป็นบัณฑิตทั้งร่างกายและจิตใจ มีมนุษยสัมพันธ์อันดี รู้จักทำงานร่วมกับผู้อื่นทั้งในบทบาทผู้นำและผู้ตามที่ดี

ทฤษฎีเฉพาะที่ 4 สภาพแวดล้อมสถาบันที่ดีจะต้องเป็นสถาบันที่มีการบริหารงานที่ดี นักศึกษาในสถาบันจะต้องเคารพกฎระเบียบของสถาบัน อีกทั้งผู้บริหารยินดีให้คำปรึกษาแก่นักศึกษา และเปิดโอกาสให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารงานบางส่วน

ทฤษฎีเฉพาะที่ 5 อาคารสถานที่ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางด้านกายภาพที่จะช่วยผลักดันการเรียนการสอนในสถาบันให้สัมฤทธิ์ผล สถาบันจะมีสภาพแวดล้อมที่ดีได้นั้นจะต้องมีอาคารสถานที่ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ มีห้องเรียน ห้องสมุด ห้องอาหาร ที่พักผ่อนและอื่น ๆ เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา

จากการศึกษาแนววิธีการศึกษาสภาพแวดล้อมในสถาบันดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจเลือกแนววิธีการศึกษาของ อรรถพ ฤกษ์พันธ์ และแนววิธีการศึกษาแบบ ICA โดยแบ่งสภาพแวดล้อมภายในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านนโยบาย การบริหาร ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสำคัญระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมสถาบันการศึกษา

1. ความสำคัญของสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อม (Environment) ความหมายในพจนานุกรม (Webster's New Dictionary) หมายถึง การรวมตัวของสภาพภายนอกที่มีอิทธิพลต่อสิ่งมีชีวิตและการพัฒนาอินทรีย์ ส่วนคำว่าสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย (College Environment) หมายถึง ลักษณะใด ๆ ก็ตามของสถาบันอุดมศึกษานั้น เป็นสิ่งเร้า (Stimulus) ที่มีศักยภาพอันมีอิทธิพลต่อนักศึกษา (Astin. 1993 : 3)

นัยนา อ่างสันติกุล (2522 : 26) ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่ององค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยและให้ความหมายสภาพแวดล้อมวิทยาลัยไทยว่า หมายถึง การรับรู้พฤติกรรม เหตุการณ์ สถานที่หรือลักษณะใด ๆ ในมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาสามารถสังเกตรับรู้ได้

พรชูลี อาชาวำรุง (2525 : 2) ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมว่า เป็นลักษณะของสถาบันอุดมศึกษา ได้แก่ โครงสร้างของสถาบันบรรยากาศทั่ว ๆ ไป ลักษณะของประชากรซึ่งสิ่งเหล่านั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ภายในวิทยาลัย

ฮาโรลด์ (Harold. 1964 : 233) ให้ความหมายที่กว้างขึ้น สภาพแวดล้อมรวมถึงระบบการจัดการศึกษา ระบบการปกครองและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้นักศึกษามีประสบการณ์ตรง จนเกิดการพัฒนาตนเองจนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ทักษะคิดและความสนใจ เช่น เมื่อนักศึกษาเข้ามาในสถาบันสภาพแวดล้อมทางวิชาการ และสภาพแวดล้อมทางสังคมจะแตกต่างกันไปจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

สภาพแวดล้อมสถาบันโดยรวมจึงหมายถึง สิ่งเร้าที่มีศักยภาพ อันได้แก่ บุคคล สิ่งของ วัตถุ สภาพการณ์ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม แนวความคิด ความรู้สึก เหตุการณ์ บรรยากาศ ระบบการศึกษา การปกครอง กิจกรรม ศักยภาพของบริเวณอาคารสถานที่และสิ่งต่าง ๆ ทั่วไปที่มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่และการพัฒนาด้านร่างกาย สติปัญญา สังคม อารมณ์และจิตใจของนักศึกษาในสถาบัน

ความหมายและความสำคัญของสภาพแวดล้อมในการทำงาน

แนวทางการบริหารงานบุคคลสมัยใหม่ เน้นการจัดสภาพแวดล้อมในการทำงานภายใต้เงื่อนไขที่คนทำงานมีความสุข มีนักวิชาการส่วนใหญ่ทำการศึกษาสภาพแวดล้อมในการทำงานที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน ได้แก่ ปัจจัยด้านจิตสังคม แบ่งออกเป็น สถานที่ตั้งหน่วยงานและขนาดหน่วยงาน และมีนักวิชาการ ได้ให้ความหมายของสภาพแวดล้อมการทำงาน ไว้ดังนี้

สมยศ นาวิการ (2533 : 193) ให้ความหมายว่า สภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง การรับรู้หรือความรู้สึกต่อลักษณะที่มองเห็นได้ขององค์การ ขึ้นอยู่กับความต้องการและบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล การรับรู้เหล่านี้มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและเจตคติของพนักงาน โดยบรรยากาศองค์การสามารถรับรู้ได้จากคุณลักษณะของสภาพแวดล้อมทั้งโดยตรงและโดยอ้อม สภาพแวดล้อมในการทำงานจะเป็นแรงกดดันที่สำคัญ และมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคคล นอกจากนี้ สภาพแวดล้อมในการทำงานจะมีลักษณะเป็นสิ่งที่เชื่อมโยง ลักษณะที่เห็นได้ขององค์การ เช่น โครงสร้างกฎเกณฑ์และแบบของการเป็นผู้บังคับบัญชา ขวัญกำลังใจและพฤติกรรมของผู้ใต้บังคับบัญชา

สรุปได้ว่าสภาพแวดล้อมในการทำงาน หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานที่มีผลต่อความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงาน ได้แก่ โครงสร้างของหน่วยงาน การให้รางวัลเป้าหมายของหน่วยงาน ความผูกพันต่อหน่วยงาน วิธีการทำงาน การตัดสินใจ การอบรมพัฒนาบุคลากร เพื่อนร่วมงาน ผู้ใต้บังคับบัญชา การจัดการเรียนการสอน และสภาพแวดล้อมด้านกายภาพ

ระบบการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

การศึกษาในระดับอุดมศึกษา เป็นการศึกษาหลังระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาความรู้ความสามารถในสาขาวิชาต่างๆ ในระดับสูง โดยเฉพาะการประยุกต์ทฤษฎีไปสู่การปฏิบัติ การริเริ่ม การพัฒนาทั้งทางวิชาการและวิชาชีพ การสร้างสรรค์และเผยแพร่ความรู้ การพัฒนาประเทศทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม รวมทั้งส่งเสริมบทบาทของประเทศไทยในสมาคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 13) ดังนั้น นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องที่หวังจะเห็นความเจริญก้าวหน้าและสร้างสรรค์ความเสมอภาคและคุณภาพของการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา จึงควรที่จะจัดระบบการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถ ภูมิหลังและความสนใจ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้กับชีวิตในสังคมที่เขาอาศัยอยู่ได้อย่างเป็นสุข (ไชยยศ เรื่องสุวรรณ, 2533 : 1)

นักการศึกษาเป็นจำนวนมากมักกล่าวถึงวิธีระบบ (Systematic Approach) และนำมาใช้ในการสอน การวางแผนการสอนและการศึกษา แม้แต่การพัฒนาหลักสูตรก็นำวิธีระบบมาเป็นส่วนประกอบสำคัญในระบบการสอน (ไชยยศ เรื่องสุวรรณ. 2526 : 4) การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษามุ่งให้อาจารย์หรือผู้สอนได้ใช้เครื่องมือต่าง ๆ อย่างมีระบบ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีอิสระในการเรียนตามความถนัดของตนเองและได้กล่าวว่า “ความเข้าใจเกี่ยวกับสื่อและระบบการสอน” ที่นำมาประยุกต์ใช้ในสถาบันอุดมศึกษาว่า

1. เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของผู้สอน
2. เพื่อเป็นแนวทางการพิจารณาตัดสินใจและการจัดการสอนให้เหมาะสมกับ

ความสามารถของผู้เรียน

3. เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเรียนได้ด้วยวิธีต่าง ๆ
4. เพื่อปรับปรุงการสอน
5. เพื่อทดลอง ค้นคว้า วิจัยเพื่อประโยชน์ของการสอนของแต่ละสถาบัน
6. การประยุกต์วิธีวิเคราะห์ระบบในการพัฒนาหลักสูตรวิธีสอน สื่อและอื่น ๆ

ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ก่อให้เกิดเทคโนโลยีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียน

หากวิเคราะห์ระบบการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาตามวิธีวิเคราะห์ระบบแล้วจะพบว่า วิธีระบบในการจัดการศึกษานั้นประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ที่สามารถตรวจสอบได้ ทุกขั้นตอนดังที่ ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2526 : 115) ได้นำเสนอไว้ว่า ระบบการจัดการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษานั้นควรประกอบด้วยส่วนสำคัญ 3 ส่วน ที่ดำเนินไปอย่างสัมพันธ์กัน ดังนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การทำความเข้าใจทรัพยากร การศึกษาสภาพแวดล้อม กำหนดจุดมุ่งหมาย และกำหนดสิ่งสนับสนุน
2. การดำเนินงาน ได้แก่ การออกแบบดำเนินการให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลและประหยัดในทุก ๆ ด้าน
3. การประเมินผล ได้แก่ การวัดและประเมินผล การวิเคราะห์ข้อมูลและเสนอแนวทางปรับปรุงแก้ไข (หากมีข้อบกพร่อง) ซึ่งอาจถือได้ว่า การศึกษาสภาพแวดล้อมเป็นข้อมูลสำคัญอย่างหนึ่งของระบบการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้

มีผู้ศึกษาและให้แนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักศึกษา ดังนี้

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2529 : 138) ได้แบ่งองค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ออกเป็น 4 ส่วน คือ ส่วนที่หนึ่ง องค์ประกอบในทางการบริหารการศึกษา ได้แก่ ปัญหาการควบคุม

การประสานงาน จำนวนอาจารย์ งบประมาณและอุปกรณ์ทางการศึกษา ส่วนที่สององค์ประกอบ ในทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ พื้นฐานของครอบครัว การใช้แรงงานของนักศึกษา ทักษะคิด และการประกอบอาชีพของประชาชน ส่วนที่สามองค์ประกอบในทางการเรียนการสอน ได้แก่ ปัญหาทางด้านหลักสูตร วิธีสอน วิธีเรียน การวัดและการประเมินผล อุปกรณ์การสอน ตลอดจน แนวทางการศึกษา และสุดท้ายองค์ประกอบในทางภาษาและวัฒนธรรม ได้แก่ ปัญหาภาษาถิ่น ศาสนา ประเพณีต่าง ๆ ของท้องถิ่นและทัศนคติ

ศิริชัย กาญจนวาสี (2521 : 33 - 34) ได้สรุปผลจากการศึกษาของนักจิตวิทยาการศึกษา พบว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบ 2 ส่วน คือ สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคม ได้แก่ พื้นฐานของครอบครัว สุขภาพ ทัศนคติของผู้ปกครองต่อการศึกษา และสาเหตุ จากการจัดการศึกษา ได้แก่ หลักสูตร วิธีสอน การวัดและประเมินผล ตำรา คู่มือ และอุปกรณ์ ทางการศึกษา

เมย์ ฮิวย์ (Mayhew. 1996 : 221- 213) ได้เสนอว่า องค์ประกอบของการเรียนรู้ ในระดับอุดมศึกษา คือ ขนาดของสถาบัน ได้แก่ อาคารสถานที่ บริเวณ จำนวนนักศึกษา คณาจารย์ ปรัชญาการศึกษา ประสิทธิภาพของคณาจารย์ ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับ นักศึกษาและเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย โครงสร้างการบริหารและโครงสร้างสังคม การบริหาร บุคลากร การให้บริการแนะแนวเพื่อช่วยนักศึกษาแก้ไขปัญหาหลักสูตรและหลักสูตรพิเศษ อาคาร สถานที่ แหล่งเงินทุน รวมทั้งสิ้น 9 องค์ประกอบ

อรพรรณ พรสิมา (2530 : 7) กล่าวว่า กระบวนการเรียนรู้เป็นเรื่องเฉพาะบุคคล การเรียนรู้อาจเกิดขึ้นได้ในหลายลักษณะ หลายสถานการณ์ เช่น เมื่อบุคคลพยายามหาความรู้ หรือทักษะใหม่ บุคคลจะคิดหรือแสดงพฤติกรรมที่ต่างไปจากเดิม ซึ่งจัดว่าเป็นการเรียนรู้ อย่างหนึ่ง หรือการเล่าเรียนในสถานศึกษาก็เป็นการเรียนรู้ในอีกลักษณะหนึ่ง เพื่อช่วยให้ผู้เรียน เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ผู้สอนจึงควรนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้มา ประยุกต์ใช้ในการให้การศึกษาคือ ต้องการจะให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในด้านเนื้อหาวิชา ที่เราต้องการจะถ่ายทอด ซึ่งรวมทั้งการฝึกให้เกิดความชำนาญและมีเจตคติที่ดีด้วยซึ่งนักจิตวิทยา กล่าวว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นในตัวบุคคลได้นั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. แรงจูงใจ (Motive) เปรียบเสมือนบันไดขั้นต้นของการที่จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ คนเราจะเรียนรู้ได้ดีถ้าหากมีแรงจูงใจในบทเรียนนั้น

2. วิธีสอน (Teaching Procedure) ในบางครั้งมีความตั้งใจที่จะเรียนเรื่องใดเรื่องหนึ่ง แล้วแต่เขาไม่ค่อยเข้าใจเรื่องนั้นมากนัก ทั้งนี้เป็นเพราะวิธีการสอนของครูไม่ดีพอ วิธีการสอน ที่จะส่งผลที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องทำให้ผู้เรียนเข้าใจบทเรียนได้อย่างแจ่มชัด

3. วิธีการเรียน (Studying Procedure) การเรียนรู้ของคนเราเกิดจากประสบการณ์ที่ได้รับ การกระตุ้นจากสิ่งเร้า และการเรียนรู้จะมีประสิทธิภาพเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับวิธีหรือกระบวนการเรียนของเขาว่า ได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งเร้าโดยตรงมากน้อยเพียงใด ดังนั้น ผู้เรียนที่ใช้วิธีการเรียนที่ตนได้มีโอกาสสัมผัสกับสิ่งเร้ามาก ๆ จึงเกิดความเข้าใจและรับรู้ที่ถูกต้องกว่าผู้เรียนจากการบอกเล่า หรือท่องจำอย่างเดียว

ครอนบาค (Cronbach. 1970 : 96) กล่าวว่า การที่จะเกิดการเรียนรู้จำเป็นต้องมีองค์ประกอบหลายอย่าง คือ

1. จุดประสงค์ (Aim) หมายถึง ผลบางอย่างที่ผู้เรียนหวังจะได้รับ จึงจำเป็นที่ครูจะต้องแสดงให้นักเรียนเห็นจุดมุ่งหมายที่ครูต้องการจะให้นักเรียนบรรลุถึง ทั้งนี้เพราะย่อมจะก่อให้เกิดแรงจูงใจ (Motivation) ในบทเรียนนั้น ๆ และย่อมจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกตื่นตัวอยู่เสมอว่า เขากำลังทำอะไรอยู่ และอยู่จุดไหนในกระบวนการเรียนการสอน

2. ความพร้อม (Readiness) หมายถึง ผลรวมของการสอน (Pattern) ที่จะตอบสนองสิ่งเร้าเกี่ยวกับการเรียนรู้ได้ ความพร้อมเป็นเครื่องกำหนดว่าคนจะส่งการตอบสนองอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับวุฒิภาวะและประสบการณ์เดิม (Maturity and Past – Experience)

3. สถานการณ์ (Situation) หมายถึง สิ่งแวดล้อม (Environment) ที่ล้อมตัวคนจะเป็นวัตถุหรือสัญลักษณ์ก็ได้ เช่น คำพูดหรือตัวหนังสือ หรือวัตถุที่จะก่อให้เกิดประสบการณ์ขึ้น

4. การตีความหมายหรือแปลความ (Interpretation) เป็นกระบวนการที่คนเอาใจจดจ่ออยู่กับสิ่งแวดล้อมเอาไปประสานสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิม เช่น เราแสดงพฤติกรรมเช่นนี้ออกไปแล้วจะเกิดอะไรขึ้นหรือมีอะไรออกมาเป็นผลลัพธ์

5. การตอบสนอง (Response) หมายถึง การกระทำ หรืออาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงภายในที่พร้อมให้คนเตรียมพร้อมที่จะทำ ดังนั้น จึงอาจเป็นความเคลื่อนไหวที่สังเกตได้ หรือความตึงเครียดที่เกิดขึ้นก็ได้

6. ผลต่อเนื่อง (Consequence) คือ ผลที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการตอบสนอง ซึ่งอาจตรงความหมายหรือไม่ก็ได้ ถ้าหากว่าผลที่ได้ออกมาเป็นไปตามความคาดหมายก็จะทำอีก

7. ปฏิกริยาต่อความกีดกัน (Reaction to Thwarting) ถ้าคนไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายได้ เขาจะเกิดความรู้สึกไม่สบายขึ้น ดังนั้น เขาอาจจะล้มเลิกหรือคิดดัดแปลงพฤติกรรมให้เหมาะสมตามสภาพความเป็นจริงใหม่

เจนกินส์ (Jenkins. 1970 : 1512 - A) ได้ศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่ สติปัญญา วิธีเรียน ทักษะที่มีผลต่อสถาบันการศึกษา สุขภาพ การเงิน หลักสูตร วิธีสอน และการบริหารการศึกษา

เมนเกสซา (Mengesha. 1974 : 1958 - A) ได้สรุปว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้ มี 2 ส่วน คือ ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ หลักสูตรการวัด และประเมินผลและส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา ได้แก่ วิธีเรียน สุขภาพ และภูมิหลังครอบครัว

ดังนั้น ในการจัดระบบการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในการเรียนรู้ต้องมีประสิทธิภาพ ต้องมีการวางแผนอย่างเป็นระบบเพื่อการออกแบบการสอนขึ้นมาใช้ โดยในกระบวนการออกแบบการสอนนั้นจะต้องประกอบไปด้วยหลักพื้นฐานสำคัญ 4 ประการ คือ

1. ผู้เรียน (Learners or Trainees) โดยการพิจารณาลักษณะของผู้เรียนเพื่อการออกแบบโปรแกรมการสอนที่เหมาะสม
2. วัตถุประสงค์ (Objectives) โดยการตั้งวัตถุประสงค์ว่าต้องการจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ถึงสิ่งใดบ้างในการสอนนั้น
3. วิธีการและกิจกรรม (Methods and Activities) โดยการกำหนดวิธีการและกิจกรรมในการเรียนรู้ว่าควรจะมีอะไรบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเกิดการเรียนรู้ที่ดีที่สุดได้
4. การประเมินผล (Evaluation) โดยกำหนดวิธีการประเมินผลเพื่อตัดสินว่า การเรียนรู้นั้นประสบผลสำเร็จตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายไว้หรือไม่

นอกจากองค์ประกอบพื้นฐานสำคัญทั้ง 4 ประการเหล่านั้น ในการวางแผนการจัดการเรียนการสอนยังมีองค์ประกอบอื่น ๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกันอีกหลายประการเพื่อประกอบกันให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้มีนักเทคโนโลยีการศึกษาหลายท่านได้นำการจัดระบบมาใช้เพื่อการวางแผนและการออกแบบการสอน โดยจัดเป็นรูปแบบระบบการสอนต่าง ๆ มากมาย เช่น ระบบการสอนของบราวน์และคนอื่น ๆ เป็นระบบการสอนที่ยึดเอาผู้เรียนเป็นศูนย์กลางในการเรียนการสอน โดยพิจารณาถึงแนวทางและวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ผู้สอนจะสามารถจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของผู้เรียน ซึ่งในการออกแบบระบบการสอนนี้ บราวน์และคนอื่น ๆ ได้ทำการวิเคราะห์ระบบการสอน โดยแบ่งเป็น 4 หัวข้อใหญ่ ๆ โดยในแต่ละหัวข้อจะแบ่งเป็นขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ (อ้างถึงใน กิดานันท์ มลิทอง. 2531 : 64 - 67)

1. จุดมุ่งหมาย (Goals) ในการเรียนการสอนนี้มีจุดมุ่งหมายอะไรบ้างที่ต้องการจะให้บรรลุผลสำเร็จ โดยผู้สอนกำหนดวัตถุประสงค์และเนื้อหาให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ วัตถุประสงค์และเนื้อหา เป็นสิ่งแรกที่ผู้สอนต้องกำหนดให้แน่นอนว่า เมื่อเรียนบทเรียนนั้นแล้วผู้เรียนจะบรรลุถึงวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ซึ่งจะต้องเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรมที่สามารถวัดหรือสังเกตได้ เมื่อกำหนดวัตถุประสงค์แล้วต้องเลือกเนื้อหาบทเรียนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเป็นผลของการเรียนรู้

2. สภาพการณ์ (Conditions) ผู้สอนควรจัดสภาพการณ์อย่างไรและควรมีอะไรบ้าง เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนได้อย่างได้ผลดี เพื่อบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งในการนี้ต้องมีการเลือกประสบการณ์ที่เหมาะสมแก่ผู้เรียน โดยเน้นถึงสภาพความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อการจัดรูปแบบหรือวิธีการที่เหมาะสม การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Learning Experiences) เป็นการจัดประสบการณ์ในรูปแบบลักษณะกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ ในขั้นนี้ผู้สอนจึงต้องเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุดสำหรับผู้เรียนแต่ละคน หรือเพื่อการเรียนรายบุคคล ซึ่งประสบการณ์ที่นำไปสู่การเรียนรู้นี้แบ่งออกได้หลายรูปแบบ เช่น การฝึกให้คิด การอภิปราย การอ่าน การฟัง เป็นต้น

3. การจัดรูปแบบการเรียนการสอน (Teaching – Learning Models) เป็นการจัดเพื่อให้ผู้เรียนสามารถได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ที่ดีที่สุด การจัดนี้ต้องคำนึงถึงขนาดของผู้เรียน วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม และเนื้อหาบทเรียนด้วย การจัดรูปแบบการเรียนการสอนนี้ สามารถจัดทำได้โดยการจัดห้องตามขนาดของกลุ่มผู้เรียน โดยถ้าเป็นผู้เรียนกลุ่มใหญ่ผู้สอนมักใช้วิธีการบรรยายในห้องเรียนใหญ่ ถ้าผู้เรียนมีขนาดกลางหรือเล็ก ก็ใช้การบรรยายโดยมีการซักถามโต้ตอบกัน และควรมีการใช้สื่อการสอนร่วมด้วย แต่ถ้าผู้เรียนเพียงคนเดียวจะใช้การศึกษารายบุคคลในลักษณะของการใช้สื่อประสม

4. ทรัพยากรหรือแหล่งวิชาการ (Resources) ผู้สอนควรจะต้องทราบว่า มีแหล่งทรัพยากรหรือแหล่งวิชาการใดบ้างที่จัดว่าจำเป็นต่อการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียน ซึ่งการจัดนี้มุ่งหมายถึงบุคลากร การเลือกใช้วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือที่เหมาะสมในการสอน ตลอดจนการจัดสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการเรียนการสอนด้วย

4.1 บุคลากร (Personnel) ในกระบวนการของการจัดระบบการสอน บุคลากรมิได้หมายถึงผู้สอนหรือผู้เรียนเท่านั้น แต่จะหมายรวมถึงบุคคลทุกคนที่มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้สอนจึงหมายถึงครูหรือวิทยากรผู้ถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียน ผู้สอนจะต้องมีบทบาทในการใช้สื่อการสอน เป็นผู้จัดสภาพแวดล้อมและจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เป็นผู้นำการอภิปรายแนะนำสิ่งต่าง ๆ ตลอดจนแก้ไขปัญหาแก่ผู้เรียน และต้องมีความสัมพันธ์กับผู้สอนคนอื่น ๆ เพื่อปรึกษาหรือวางแผนการสอนและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน ส่วนบทบาทของผู้เรียนนั้นอาจเป็นผู้ช่วยในการตั้งจุดมุ่งหมายการเรียนการสอน การเตรียมกิจกรรมต่าง ๆ การใช้สื่อ ตลอดจนการวัดและประเมินผล การเรียนการสอนด้วย

4.2 วัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือ (Materials and Equipment) เป็นสิ่งช่วยเกื้อกูลในการที่จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน โดยผู้สอนจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่าง ๆ ต่อไปนี้

- 4.2.1 ความเหมาะสมกับระดับความสามารถและประสบการณ์เดิมของผู้เรียน
- 4.2.2 การใช้สื่อเพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้
- 4.2.3 ความเหมาะสมของชนิดของสื่อกับกิจกรรมการเรียนการสอน
- 4.2.4 สื่อนั้นสามารถหาได้ในแหล่งวิชาการหรือในห้องถ้ำ
- 4.2.5 ความสะดวกในการใช้

เครื่องมือที่ใช้ในการจัดประสบการณ์ให้เกิดการเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สามารถแยกได้เป็นประเภทอุปกรณ์เพื่อการเรียนรู้ (Equipment for Learning) เช่น เครื่องบันทึกเสียง เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น และประเภทสื่อการศึกษาเพื่อการเรียนรู้ (Educational Media for Learning) เช่น หนังสือแบบเรียน หนังสือพิมพ์ ฟิล์มภาพยนตร์ ของจำลอง การ์ตูน รายการวิทยุ เป็นต้น

5. สถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก (Physical Facilities) หมายถึง การจัดสภาพห้องเรียนตามขนาดของกลุ่มผู้เรียน เพื่อให้การจัดสภาพการณ์ในการเรียนรู้ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อยและเหมาะสม ตลอดจนการจัดวัสดุอุปกรณ์และสื่อการสอนเพื่อความสะดวกในการใช้ ด้วยสิ่งอำนวยความสะดวกและสถานที่เรียนเหล่านี้ ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องสื่อการศึกษา ห้องปฏิบัติการ และห้องนันทนาการ เป็นต้น

6. การประเมินผลและการปรับปรุง (Evaluation and Improvement) เป็นขั้นตอนสุดท้ายในระบบการสอน เพื่อเป็นการประเมินผลว่าหลังการสอนแล้วผู้เรียนได้รับประสบการณ์การเรียนรู้อะไรบ้าง และสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ การประเมินผลจะทำให้ผู้สอนทราบได้ว่า ระบบการสอนนี้มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง เช่น แผนการสอน จุดมุ่งหมาย สื่อการสอน และเนื้อหา

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้นั้น ประกอบด้วย ส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ

1. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา ได้แก่ ด้านสติปัญญา ด้านสุขภาพ ด้านวิธีเรียน ด้านภูมิหลังของครอบครัว ด้านทัศนคติ ด้านภาษาและวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจและสังคม
2. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ได้แก่ ด้านการบริหารการศึกษา และด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน

2.1 ด้านการบริหารการศึกษา ได้แก่ การควบคุมประสานงาน จำนวนอาจารย์ งบประมาณ การวัดและประเมินผล ประสิทธิภาพของอาจารย์ ปรัชญาการศึกษา และผู้บริหาร

2.2 ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน ได้แก่ อุปกรณ์การสอน วิธีการสอน ตำรา หลักสูตรหรือเนื้อหาวิชา อาคารสถานที่ อาจารย์และเจ้าหน้าที่ของมหาวิทยาลัย

สภาพแวดล้อมทางการศึกษา

สภาพแวดล้อมทางการศึกษา หมายถึง สภาพสภาวะใด ๆ ที่มีผลต่อการเรียนของมนุษย์ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม สภาพแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม (Concrete Environment) หรือสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สภาพต่าง ๆ ที่มนุษย์ทำขึ้น เช่น อาคารสถานที่ โต๊ะ เก้าอี้ วัสดุอุปกรณ์หรือสิ่งต่าง ๆ รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ได้แก่ ต้นไม้ พืช ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ส่วนสภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรม (Abstract Environment) ได้แก่ ระบบคุณค่าที่ยึดถือซึ่งเป็นส่วนสำคัญของวัฒนธรรมของกลุ่ม สังคม ข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนความรู้สึกรู้สึกนึกคิดและทัศนคติต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอย่างใดก็ตาม สภาพแวดล้อมที่เป็นนามธรรมนี้กล่าวโดยสรุป ได้แก่ สภาพทางด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเรียนการสอนอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสภาพทางด้านสังคมที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของมนุษย์ โดยเหตุที่การเรียนการสอนในชั้นเรียนนั้นจะเป็นไปในรูปแบบกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียนด้วยกัน นอกจากนี้สภาพแวดล้อมทางกายภาพก็เป็นสิ่งสำคัญอีกส่วนหนึ่งที่จะช่วยเอื้อความสะดวกนานาประการให้ผู้เรียนและผู้สอนให้บรรลุผลสัมฤทธิ์ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น และสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลที่เป็นสภาพแวดล้อมภายหลังคลอดมี 3 ประการ คือ (อรพินทร์ ประสิทธิ์รัตน์. 2533 : 8)

1. สภาพแวดล้อมภายในครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันแรกที่มีอิทธิพลต่อบุคคลในการสร้างและพัฒนาอารมณ์ บุคลิกภาพ ความเชื่อ เจตคติ

1.1 เจตคติของพ่อแม่ที่มีต่อลูก ความชื่นชม การยอมรับของพ่อแม่จะทำให้ลูกมีความอบอุ่นและมั่นใจในตนเอง

1.2 การอบรมเลี้ยงดู ครอบครัวที่ให้ความเป็นประชาธิปไตย เอาใจใส่ดูแลอย่างสม่ำเสมอและเป็นแบบอย่างที่ดี ความรับผิดชอบ ทัศนคติในบทบาทของตน จะทำให้ลูกได้รับประสบการณ์ที่ดี มองโลกในแง่ดี รวมทั้งการแสดงบทบาทได้เหมาะสมกับเพศ และวัยของตนเองด้วย

2. สภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน โรงเรียนเป็นสถาบันที่มีความสำคัญเพราะเป็นสถานที่อบรมสั่งสอน และให้วิชาความรู้เพื่อการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่

2.1 โรงเรียนมีจุดมุ่งหมายเพื่อฝึกหัดให้เด็กพัฒนาบุคลิกภาพให้สอดคล้องกับสภาพทางสังคม

2.2 ครูเป็นผู้ที่จะส่งเสริมให้เด็กได้รับความรู้และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ครูมีอิทธิพลต่อเด็กทั้งทางด้านการแสดงออกและจิตใจ ดังนั้นครูควรจะเป็นแม่แบบที่ดีสำหรับเด็ก

2.3 กลุ่มเพื่อนร่วมเรียน / ร่วมชั้นเรียน มีอิทธิพลในการปรับตัวและการดำรงชีวิตในสังคมของโรงเรียน ซึ่งเปรียบเสมือนสังคมย่อย

2.4 หลักสูตรและวิชาที่เรียน มีส่วนทำให้บุคคลได้รับการพัฒนาด้านความคิดและประสบการณ์

3. สภาพแวดล้อมในสังคมและชุมชน

3.1 กลุ่มเพื่อน ได้แก่ เพื่อนร่วมงานอาชีพ เพื่อนร่วมงานสังคม และเพื่อนร่วมชีวิต

3.2 สื่อมวลชน ได้แก่ สิ่งตีพิมพ์ทุกชนิด วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อสารมวลชน

ทุกประเภท

3.3 ศาสนาและลัทธิความเชื่อ ซึ่งทำให้บุคคลแสดงพฤติกรรมตามความเชื่อถือ จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียน ก็เป็นเรื่องสำคัญที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงจนเป็นการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีทางด้านจิตวิทยาที่มีการศึกษาถึงเรื่องพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อมนั้น ทำให้ทราบว่านอกเหนือจากลักษณะต่าง ๆ ที่คนได้รับการถ่ายทอดมาทางพันธุกรรมทำให้คนแตกต่างกันแล้ว ยังมีอิทธิพลอื่น ๆ อีก โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่สำคัญ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม เช่น การอบรมเลี้ยงดู การคบเพื่อน การสังคม การศึกษา การสมาคม ประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา ดินฟ้าอากาศ ที่อยู่อาศัย อาหาร น้ำ สื่อมวลชน โรคภัยไข้เจ็บ อุบัติเหตุ ซึ่งเป็นที่ประจักษ์ว่า สภาพแวดล้อมทำให้พฤติกรรมของคนเป็นไปในทางที่ดีหรือร้าย

ถ้าหากผู้บริหารการศึกษา ได้ตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมว่ามีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนแล้ว ก็ควรจะได้อำนาจวิธีการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนเพื่อสร้างประสบการณ์ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้ดียิ่งขึ้น การที่จะกล่าวว่าเด็กจะเรียนได้ดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสติปัญญาของผู้เรียนนั้นค่อนข้างจะเป็นการกล่าวที่ให้ความสำคัญแก่พันธุกรรมมากเกินไป ถึงแม้ว่าผลจากการศึกษาจะพบว่าพันธุกรรมก็ยังมีอิทธิพลอยู่ด้วยบุคคลจึงมีความแตกต่างกัน เนื่องมาจากอิทธิพลของพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม

สภาพแวดล้อมทางการเรียนในระบบการจัดการศึกษา

สภาพแวดล้อมทางการเรียนจัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอันหนึ่งที่สามารถพัฒนาเพื่อส่งเสริมการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพได้ สภาพแวดล้อมทางการเรียนนั้นมิได้มีความหมายแต่เพียงอาคารสถานที่หรือห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์จัดสร้างขึ้นให้เกิดบรรยากาศทั้งภายในและภายนอกอาคารสถานที่ด้วยซึ่งส่งผลต่อกายภาพและความรู้สึกทางอารมณ์ที่ได้สัมผัส ดังนั้น การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียน

ให้สอดคล้องและสนับสนุนเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์การจัดการศึกษา ย่อมอำนวยความสะดวกให้แก่การเรียนรู้ การสอน และกิจกรรมต่าง ๆ ในการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (พันทิพา ดิงศภัทย์, 2531 : 11)

เนื่องจากเป็นความพยายามที่จะนำเอาแนวคิดทางการจัดการศึกษา ด้านการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนและทางด้านความคิดเห็น ความต้องการของนักศึกษา มาผสมผสานกัน เพื่อหาแนวทางในการปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมทางการเรียนในด้านที่บกพร่องให้มีความสอดคล้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น โดยให้แนวคิดทั้ง 3 ด้าน มีความสัมพันธ์กันและเอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้สูงสุด ดังนี้ (เกียรติวรรณ อมาตยกุล, 2530 : 50)

1. การจัดการศึกษา (Educational Management) หมายถึง การปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดการศึกษาแก่ผู้เข้าเรียนในสถาบันทุกลักษณะ ทั้งที่เป็นเชิงวิชาการและไม่เชิงวิชาการ เช่น การจัดอบรมสัมมนา การประชุม การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การสังสรรค์ เป็นต้น
2. นักศึกษา (Student) หมายถึง ผู้เรียน ผู้รับความรู้ หรือกลุ่มผู้สนใจซึ่งจะแล้วแต่กิจกรรมที่จัดขึ้น ไม่จำกัดอายุ เพศ เพียงแต่มีความสนใจก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและศึกษาได้
3. สภาพแวดล้อมทางการเรียน (Learning Environment) หมายถึง สภาพแวดล้อมและสถานที่ให้ความรู้จะเป็นที่ใดก็ได้และพยายามใช้ทรัพยากร เอกชน สภาตำบล เป็นต้น

องค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการศึกษา

การเรียนการสอนเป็นระบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครูผู้สอน และผู้เรียนกับสภาพแวดล้อมอื่น ๆ ผู้เรียนจะเข้าใจเรื่องราวที่ครูสอนได้ดีถ้าหากครูผู้สอนสามารถมองเห็นภาพจนได้ ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องใช้สื่อการสอนต่าง ๆ เข้ามาช่วยและให้ผู้เรียนทุกคนได้มีโอกาสร่วมกิจกรรมในการเรียนมากที่สุด ย้ำให้อยู่ในสภาพที่คอยรับการเรียนการสอนแต่เพียงฝ่ายเดียว สิ่งหนึ่งที่มีส่วนในการที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้ได้ดี คือ สภาพของห้องเรียนและสิ่งแวดล้อมในสถานการณการเรียนการสอน (สันต์ อุ่อรุณ, 2530 : 20) ดังนั้น จึงได้มีการศึกษาคิดค้นวิธีการและสร้างเครื่องมือประเมิน สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนของมหาวิทยาลัยขึ้นมาเป็นจำนวนมาก ซึ่งวิธีการและเครื่องมือประเมินเหล่านั้นมีลักษณะแตกต่างกัน ดังนี้

แอสติน (Astin, 1968 : 9 – 14) ได้สร้างแบบสำรวจกิจกรรมของมหาวิทยาลัย (The Inventory of Collage Activities หรือ ICA) เพื่อหาสิ่งเร้าเชิงสภาพแวดล้อม โดยแอสตินได้ให้คำนิยามว่า สิ่งเร้าเชิงสภาพแวดล้อม หมายถึง พฤติกรรม เหตุการณ์ หรือคุณลักษณะใด ๆ ของสถาบันที่สังเกตเห็นได้ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการเรียนรู้ ด้านประสาทสัมผัสของมวลสมาชิกในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะนักศึกษาและสภาพที่เป็นอยู่

การศึกษาเกี่ยวกับองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยหรือสถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ มีผู้สนใจทำไว้มาก โดยศึกษาสภาพแวดล้อมในลักษณะต่าง ๆ กัน ทั้งสภาพแวดล้อมในแง่ของนักจิตวิทยา สภาพแวดล้อมในแง่ของนักบริหารเกี่ยวกับองค์ประกอบของสภาพแวดล้อม และได้แบ่งลักษณะของสภาพแวดล้อมไว้มาก เช่นเดียวกัน

อรรรณพ คุณพันธ์ (2521 : 23 – 24) ได้ศึกษาเรื่องการสร้างแบบสำรวจจำแนกสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย แบบสำรวจที่สร้างขึ้นประกอบด้วย ข้อรายการสำรวจเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย โดยผู้วิจัยตั้งทฤษฎีเฉพาะขึ้น 5 ทฤษฎี คือ ด้านความประทับใจ มหาวิทยาลัย ด้านบรรยากาศในการเรียนการสอน ด้านความสัมพันธ์กับเพื่อน ด้านบรรยากาศในการบริหารและด้านอาคารสถานที่ จำนวนทั้งสิ้น 112 ข้อ โดยการตัดสินใจของผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการศึกษาพบว่า แบบสำรวจมีความตรงตามทฤษฎีเฉพาะและตามเนื้อหา

นัยนา อ่างสันติกุล (2522 : 69 – 72) ได้ศึกษาเรื่อง การวิเคราะห์องค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทย กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนิสิตนักศึกษาในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยศิลปากร จำนวนทั้งสิ้น 685 คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย มีจำนวนข้อรายการ 88 ข้อ ผลการวิจัยจากวิเคราะห์องค์ประกอบด้วยวิธีองค์ประกอบสำคัญและหมุนแกนองค์ประกอบด้วยวิธีแวนิแมกซ์ (Varimax Rotated Factor Matrix) ได้ค้นพบองค์ประกอบสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยไทยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ทางวิชาการของนิสิต 8 องค์ประกอบ คือ บรรยากาศในห้องเรียน พฤติกรรมของอาจารย์ที่เกี่ยวข้องกับการสอน การเข้าร่วมกิจกรรมเสริมหลักสูตร สิ่งอำนวยความสะดวก บรรยากาศการบริหาร กีฬาและนันทนาการ บุคลิกภาพเพื่อนสนิทและการบริการทางวิชาการ

ผกาทิพย์ เกษรากุล (2524 : 6) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ในทัศนะของนิสิต โดยศึกษาจากองค์ประกอบสภาพแวดล้อม 4 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อมด้านห้องเรียน สภาพแวดล้อมด้านกลุ่มเพื่อน และสภาพแวดล้อมด้านการบริหาร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ เป็นนิสิตชั้นปีที่ 4 มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ 8 วิทยาเขต จำนวน 870 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามที่ปรับปรุงมาจากแบบสำรวจกิจกรรมการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าห้องเรียนไม่สะอาด แออัด มีการใช้ประโยชน์ของห้องเรียนในการเรียนการสอนปานกลาง แต่ที่นั่งพักผ่อน สถานที่เล่นกีฬา และอุปกรณ์กีฬามีน้อย โรงอาหารและสถานที่รับประทานอาหารยังไม่เพียงพอกับความต้องการของนิสิต การใช้บริการของห้องสมุดอยู่ในระดับปานกลาง

2. สภาพแวดล้อมด้านห้องเรียน นิสิตส่วนใหญ่เห็นว่าอาจารย์มีความเป็นกันเองมาก อาจารย์มีความตั้งใจในการสอน มีการเตรียมการสอน และมีความรู้ในเนื้อหาวิชาดี แต่อาจารย์ยังเปิดโอกาสให้นิสิตได้มีส่วนร่วมในการประเมินผลการสอนของอาจารย์น้อย และเห็นว่านิสิตมีความสนใจและเอาใจใส่ในการเรียนระดับปานกลาง

3. สภาพแวดล้อมทางด้านกลุ่มเพื่อน นิสิตส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า การเข้าร่วมกิจกรรมและการพบปะสังสรรค์ระหว่างนิสิตต่างคณะและชั้นปีมีน้อย นิสิตสนใจการเข้าร่วมในองค์การหรือสโมสรนิสิตในระดับปานกลาง และพบว่ามีความอบอุ่นในกลุ่มเพื่อนมาก

4. สภาพแวดล้อมด้านการบริหาร นิสิตส่วนใหญ่มีความคิดเห็นว่า ผู้บริหารยังเปิดโอกาสให้นิสิตได้เข้าพบเมื่อเกิดปัญหาหรือข้อขัดข้องขึ้นน้อย และการจัดการของมหาวิทยาลัยทั้งในด้านวิชาการและธุรการยังจัดได้ไม่ค่อยดี

5. นิสิตชายและนิสิตหญิงมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ด้านห้องเรียนและด้านกลุ่มเพื่อนไม่แตกต่างกัน ส่วนทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมด้านบริหารต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นิสิตที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงและต่ำมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทุก ๆ ด้านไม่แตกต่างกัน

สุวรรณ สุขสมภักดิ์ (2530 : 4) ได้ศึกษาเรื่องสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษาวิทยาเขตเกษตรนครศรีธรรมราช ในทัศนะของนักศึกษา อาจารย์และผู้บริหาร ได้กำหนดองค์ประกอบสภาพแวดล้อมในการวิจัยเป็น 5 ด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านการบริหาร ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรมของนักศึกษา และด้านกลุ่มเพื่อน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงเกษตร ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 อาจารย์ประจำ และผู้บริหารของวิทยาเขตนครศรีธรรมราช ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2529 จำนวน 303 คน โดยใช้วิธีสุ่มตัวอย่าง การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่าได้แบบสอบถามคืนมาร้อยละ 89.00 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ค่าเฉลี่ย t-test และ F-test ผลการวิจัยพบว่า

1. นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร เห็นด้วยปานกลางกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยในแต่ละด้าน

2. นักศึกษา อาจารย์และผู้บริหาร มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย รวม 5 ด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

3. นักศึกษาชั้นปีที่ 1 กับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 อาจารย์ที่มีอายุราชการต่ำกว่า 10 ปี กับอาจารย์ที่มีอายุราชการตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกัน

สำหรับด้านเทคโนโลยีการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียนเอาไว้เช่นเดียวกัน เพื่อใช้เป็นเครื่องกระตุ้นและเกื้อหนุนให้ผู้เรียนอยากเรียนและเรียนได้ดี ดังจะเห็นได้จากบทความบันทึกถึงองค์ประกอบของเทคโนโลยีทางการศึกษาในหนังสือทางการคู่มือศึกษาของสหรัฐอเมริกาโดยกล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษานั้นมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ประการ คือ (อ้างถึงในไชยยศ เรื่องสุวรรณ. 2526 : 25)

1. ผู้เรียน (Learner)
2. ทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources)
3. การพัฒนาทรัพยากรการเรียนรู้ (Learning Resources Development Functions)
4. การจัดการ (Instructional Management Functions)

คณะกรรมการกำหนดศัพท์และความหมายของสมาคมเทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษาของสหรัฐ (Association for Educational Communication and Technology. 1979 : 12 – 25) ได้อธิบายว่า เทคโนโลยีการศึกษาเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและบูรณาการเกี่ยวกับบุคคล กรรมวิธี ความคิด เครื่องมือ และการจัดการ เพื่อนำไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา วิธีแก้ปัญหา การปรับปรุงและการนำเอาวิธีการแก้ปัญหามาใช้ ซึ่งแนวทางทั้งหลายของการเรียนรู้ในการแก้ปัญหาโดยวิธีทางเทคโนโลยีการศึกษานั้นจะรวมเอาสภาพแวดล้อมทางการเรียน หรือ ทรัพยากรของการเรียนรู้ทั้งหลายที่ออกแบบนำมาใช้เพื่อมุ่งไปสู่จุดมุ่งหมายของผู้เรียน และให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน นอกจากนี้ยังมีนักการศึกษาของไทยที่สำคัญอีกหลายท่าน ได้นำแนวความคิดจากบทความในตอนต้นมาวิเคราะห์และเขียนไว้ในตำรา เพื่อการเผยแพร่ให้เป็นขอบข่ายครอบคลุมการจัดดำเนินการศึกษาต่อ ดังเช่น

ไชยยศ เรื่องสุวรรณ (2526 : 24) กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษาคือ วิธีการปฏิบัติอย่างมีระบบ เพื่อให้การเรียนรู้ดำเนินไปด้วยความสะดวก เรียบร้อยและมีประสิทธิภาพ โดยการใช้แหล่งการเรียนรู้ และการจัดดำเนินการที่เหมาะสม

กิดานันท์ มลิทอง (2531 : 25) กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษาเป็นการประยุกต์เอาเทคนิค วิธีการ แนวความคิด วัสดุ อุปกรณ์ และสิ่งต่าง ๆ อันสืบเนื่องมาจากเทคโนโลยีที่ใช้ในวงการศึกษาซึ่งเทคโนโลยีต่าง ๆ นั้น แม้ในบางครั้งจะเป็นการประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ในวงการอื่น ๆ โดยเฉพาะก็ตามแต่ก็สามารถนำมาใช้เป็นเทคโนโลยีการศึกษาได้

วนิดา จึงประสิทธิ์ (2532 : 5) กล่าวว่า เทคโนโลยีการศึกษามีได้หมายถึงเฉพาะแต่เครื่องมือและวัสดุโสตทัศนศึกษาเท่านั้น แต่ยังรวมถึงวิธีการ แนวคิด ฯลฯ ที่นำมาใช้แก้ปัญหาทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันอีกด้วย

ในการวิเคราะห์เพื่อหาองค์ประกอบของการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ โดยยึดตามหลักการและแนวคิดทางด้านเทคโนโลยีการศึกษาข้างต้น นักการศึกษาได้จัดสร้างเป็นรูปแบบโครงสร้างของเทคโนโลยีการศึกษาที่เป็นระบบเอาไว้หลายรูปแบบด้วยกัน โดยยึดหลักการและแนวคิดเดียวกันดังที่ ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 : 145) ได้แสดงรูปแบบโครงสร้างของเทคโนโลยีการศึกษาไว้ในภาพประกอบ

ภาพประกอบ 1 แสดงรูปแบบโครงสร้างของเทคโนโลยีการศึกษา

โครงสร้างของเทคโนโลยีการศึกษา

เกี่ยวกับโครงสร้างของเทคโนโลยีการศึกษานี้ ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2526 : 25 – 34)

ได้เขียนอธิบายไว้ พอสรุปได้ว่า

1. ผู้เรียน เป็นจุดรวมเทคโนโลยีการศึกษา ดังนั้น การทำความเข้าใจลักษณะเฉพาะและความต้องการของผู้เรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญจำเป็น เพื่อช่วยให้การจัดการศึกษาและการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. สภาพแวดล้อมทางการเรียน เป็นเครื่องกระตุ้นและเกื้อหนุนให้ผู้เรียนอยากเรียน และเรียนได้ดีด้วย มีองค์ประกอบอยู่ 6 ประการ คือ สื่อวัสดุ สื่อ สื่อเครื่องมือ เทคนิค เนื้อหาวิชา อาคารสถานที่ และบุคลากร

3. การพัฒนาการเรียน เป็นมิติหนึ่งของกระบวนการพัฒนา เพราะเทคโนโลยี การศึกษามีส่วนในการพัฒนาและเกื้อหนุนกระบวนการต่าง ๆ ในระบบการสอนทั้งหมดต้องมี กิจกรรมต่าง ๆ สัมพันธ์กับกระบวนการพัฒนาระบบการสอน ระบบการศึกษาทั้งหมด การวิจัย ถือได้ว่าเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการดำเนินการ การออกแบบ การผลิต กระประเมิน การให้ความช่วยเหลือและการนำไปใช้ เพราะการจัดการเน้นในเรื่องกิจกรรมต่าง ๆ ของวิธีระบบ เพื่อจัดการดำเนินการหรือบริหารให้การจัดการศึกษา และการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายโดยมี หลักการอยู่ 2 ประการ คือ การบริหารองค์การ และการบริหารบุคคล

จากการกำหนดสภาพแวดล้อมทางการเรียนในตอนต้นแสดงให้เห็นว่า การที่ผู้เรียนจะ เรียนได้ดีที่สุดตามระดับความสามารถของตนนั้น ย่อมต้องอาศัยการจัดการระบบการจัดการ และการวางแผนที่ดี โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและมีการใช้ทรัพยากรและกระบวนการเพื่อช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (กิดานันท์ มลิทอง, 2531 : 146) สามารถนำมา กำหนดเป็นองค์ประกอบของสภาพแวดล้อมทางการเรียน โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้

แนวทางศึกษาสภาพแวดล้อม

แนวทางศึกษาสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยนั้น ได้มีผู้ศึกษาการประเมิน สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยในประเทศสหรัฐอเมริกา คือ วิลาวรรณ พิธิยานุวัฒน์ และสมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2519 : 21-29) พบว่า การศึกษาสภาพแวดล้อมในสหรัฐอเมริกามีแนวการศึกษา 3 วิธี คือ วัตถุประสงค์มหาวิทยาลัย (The "Image" Approach) วิธีวัดคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษา (The "Student Characteristics" Approach) และวิธีวิธีสิ่งเร้าเชิงสภาพแวดล้อม (The "Stimulus" Approach) ซึ่งมีสาระสำคัญโดยสังเขป ดังนี้

1. วิธีวัดภาพพจน์มหาวิทยาลัย เป็นแนวศึกษาหาความรู้สึกรู้สึกนึกคิดของอาจารย์และ นักศึกษา รวมทั้งผู้บริหารวิทยาลัยที่มีต่อลักษณะและภาพการณ์ต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยที่ตน เกี่ยวข้องอยู่โดยใช้เครื่องมือ 3 ประเภท ได้แก่

1.1 ดัชนีลักษณะมหาวิทยาลัย (The College Characteristics Index หรือ CCI) ของ เพซและสเติร์น (Pace and Stern) ประกอบด้วย คำถามเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยที่ ผู้ตอบสังกัดอยู่ โดยให้ผู้ตอบพิจารณาข้อความเหล่านั้นว่าถูกหรือผิดจากมหาวิทยาลัยที่ตนสังกัดอยู่ ถ้านักศึกษาส่วนใหญ่ตอบเห็นด้วยก็จะแสดงถึงลักษณะมหาวิทยาลัยที่นักศึกษาสังกัดอยู่

1.2 มาตรฐานประมาณค่าสภาพแวดล้อมวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย (The College and University Environment Scales หรือ CUES) การศึกษาสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยวิธีนี้เป็นการศึกษาลักษณะของมหาวิทยาลัย 5 ประการคือ ได้นำเอาความรู้ที่ได้ไปปฏิบัติจริง การติดต่อสัมพันธ์กับชุมชน การรู้จักตระหนักในหน้าที่ของตน การปฏิบัติตนได้เหมาะสมตามระเบียบแบบแผน เป็นผู้ใฝ่หาความรู้ทางวิชาการอยู่เสมอ แบบสอบถามมาตรฐานประมาณค่าสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยมีข้อคำถามครอบคลุมเนื้อหาเกี่ยวกับลักษณะของมหาวิทยาลัยทั้ง 5 ประการข้างต้น คำตอบคือข้อคิดเห็นของนักศึกษา เป็นการบ่งชี้ถึงลักษณะของมหาวิทยาลัยแห่งนั้น

1.3 แบบสำรวจหน้าที่สถาบัน (IFI) ชานตรา ฮาทเน็ต และปีเตอร์สัน (Cantra, Hart net and Peterson) เป็นผู้สร้าง (IFI) ขึ้นโดยมีความเชื่อว่า ลักษณะมหาวิทยาลัยหลายลักษณะ เช่น โปรแกรมการศึกษา กิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรประเมินจากคณาจารย์และผู้บริหาร มหาวิทยาลัยแทนที่จะประเมินจากนักศึกษา

2. วิธีวัดลักษณะส่วนตัวของนักศึกษา (The "Student Characteristics" Approach) การศึกษาวิธีนี้ทำได้โดยให้นักศึกษาแต่ละคนตอบแบบสอบถาม บรรยายถึงคุณลักษณะส่วนตัวของตนเองแล้วนำมาหาค่าเฉลี่ยคุณลักษณะนักศึกษาของสถาบันนั้น ๆ วิธีนี้ตั้งอยู่บนรากฐานความเชื่อที่ว่า คุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษาจะถูกกำหนดหรือแต่งเติมเสริมสร้างโดยสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยได้ เครื่องมือที่นิยมใช้คือ เทคนิคการประเมินสภาพแวดล้อม (The Environment Assessment Technique หรือ EAT)

3. วิธีวัดสิ่งเร้าเชิงสภาพแวดล้อม (The "Stimulus" Approach) การประเมินสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัย โดยมุ่งวัดสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งเร้า นั้น พัฒนาขึ้นบนความเชื่อเบื้องต้นที่ว่า จะสามารถตีความหมายข้อมูลที่วัดได้จากวิธีนี้ในเชิงเหตุผล ได้ดีกว่าข้อมูลหรือสภาพแวดล้อมที่วัดได้โดยอาศัยวิธีวัดภาพพจน์มหาวิทยาลัย หรือวิธีวัดคุณลักษณะส่วนตัวของนักศึกษา แอสตินได้เสนอโมทัศน์เกี่ยวกับความหมายของสภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยโดยให้คำนิยามว่า สภาพแวดล้อมเชิงสิ่งเร้าหมายถึงพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือคุณลักษณะใด ๆ ของสถาบันที่สังเกตเห็นได้ อันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการรับรู้ด้านประสาทสัมผัสของมวลสมาชิกในมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งนักศึกษา สภาพที่เป็นอยู่หรือสิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้สามารถตรวจสอบโดยการสังเกตอิสระ ด้วยแนวคิดนี้ทำให้แอสตินพัฒนาแบบสำรวจมหาวิทยาลัยคำถามทั้งสิ้น 275 ข้อ สภาพแวดล้อมมหาวิทยาลัยในทัศนะนี้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ

3.1 สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับเพื่อน เช่น พฤติกรรมของเพื่อนที่พ้ออาศัยด้วยกัน

3.2 สภาพแวดล้อมในห้องเรียน เช่น พฤติกรรมการสอนของครูอาจารย์ในห้องเรียน

3.3 สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหาร เช่น ความถี่ของการละเมิดกฎระเบียบและการลงโทษ

3.4 สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่ เช่น ระยะทางไปห้องเรียนและไปห้องสมุด

จากการศึกษาแนววิธีการศึกษาสภาพแวดล้อมในสถาบันดังกล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยมีความสนใจเลือกแนววิธีการศึกษาของ อรรถพร คุณพันธ์ และแนววิธีการศึกษาแบบ ICA โดยแบ่งสภาพแวดล้อมภายในวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ออกเป็น 7 ด้าน คือ ด้านนโยบายการบริหาร ด้านหลักสูตรและเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสำคัญระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

ขอบเขตของสภาพแวดล้อมของสถาบันการศึกษา

การกำหนดสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์หรือการจัดประเภทของสภาพแวดล้อมนั้น สามารถกำหนดได้หลายลักษณะสำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตไว้ 7 ด้าน แต่ละด้านมีสาระสำคัญควรศึกษา ดังนี้

1. ด้านนโยบายการบริหาร

นโยบายการบริหารเป็นปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้สถาบันเจริญรุ่งเรืองและบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ ภิญโญ สารธ (2516 : 309) กล่าวว่า การบริหารทางวิชาการเป็นหน้าที่ที่สำคัญที่สุดที่ผู้บริหารต้องสำนึกอยู่ตลอดเวลา บรรยากาศของการบริหารวิชาการที่ดีนั้น คือ การให้อาจารย์ได้มีโอกาสใช้ความรู้ ความสามารถของตนให้เต็มที่ มีโอกาสได้อ่าน ได้เขียนและได้ฟังทรรศนะใหม่ๆ ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมด้านการบริหารทั้งสิ้น ระบบการบริหารจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา ถ้าระบบการบริหารเหมาะสมและมีประสิทธิภาพก็จะช่วยให้นักศึกษาเกิดการพัฒนาดังที่ ซึ่งระบบการบริหารที่ดีต้องพยายามให้สถาบันมีอิสระในการดำเนินงาน เปิดโอกาสให้คณาจารย์และนักศึกษามีเสรีภาพทางวิชาการ ซึ่งทั้งสองลักษณะนี้เป็นหลักการที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา

ลอคคิน (Lokin. 1976 : 149- A) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับนโยบายกฎระเบียบการบริหาร การแบ่งหน้าที่หน่วยงาน การปกครองสถาบันที่มีผลกระทบต่อนักศึกษาจากมหาวิทยาลัย 4 แห่ง พบว่า มีมหาวิทยาลัย 2 แห่ง ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารสถาบันอย่างเต็มที่ อีก 2 แห่ง ให้นักศึกษามีส่วนร่วมเพียงเล็กน้อย แต่นักศึกษาทั้ง 4 แห่ง ก็ไม่มี

การเตรียมตัวกันเพื่อต่อต้านนโยบายการบริหารของสถาบันแต่อย่างใด และเมื่อเปรียบเทียบกันปรากฏว่า มหาวิทยาลัยที่ให้นักศึกษาเข้าร่วมในการบริหารอย่างเต็มที่นั้นมักจะมีระเบียบน้อยและไม่เคร่งครัด นักศึกษาและอาจารย์ให้ความร่วมมือกันเป็นอย่างดี ส่วนมหาวิทยาลัยที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารน้อยนั้นจะมีกฎระเบียบที่ยุ้งยากและเคร่งครัดมาก มีนักศึกษาที่ฝ่าฝืนระเบียบมากกว่านักศึกษาของมหาวิทยาลัย ที่ให้นักศึกษามีส่วนร่วมในการบริหารอย่างเต็มที่

นโยบายในการบริหารสถาบันอุดมศึกษานั้น ไม่ว่าจะเป็นอย่างหน่วยงานหรือของสถาบันเอง ย่อมมีความมุ่งหมายที่จะอำนวยความสะดวกให้หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสมกับลักษณะงานนั้น ๆ ดังนั้น การบริหารสถาบันอุดมศึกษาที่ดีและมีประสิทธิภาพ มีปัจจัยที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ กล่าวคือ ต้องมีนักศึกษาที่ประกอบด้วยสติปัญญาพื้นฐานดีพอสมควร มีนักศึกษาที่สนใจในสาขาวิชาที่เรียน มีอาจารย์ที่ดีพอ และมีอาจารย์ประจำจำนวนมากพอเมื่อเทียบกับจำนวนนักศึกษา มีบรรยากาศอันเหมาะสมสำหรับเป็นสถานการศึกษาและทำหน้าที่ในการวิจัย มีวิธีการสอนที่ส่งเสริมให้นักศึกษามีความรู้ความคิดแตกฉาน มีการประสานงานระหว่างสาขาวิชาต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความรู้ทั้งภายในและภายนอก มีระบบการบริหารที่ดีและมีประสิทธิภาพปีย์ อึ้งภากรณ์ (2517 : 52 – 54) ได้กล่าวถึง ลักษณะระบบสถาบันอุดมศึกษาที่มีประสิทธิภาพไว้ว่า ผู้บริหารในตำแหน่งสำคัญควรมีคุณวุฒิสูง และสามารถอุทิศเวลาปฏิบัติงานได้มากพอ การควบคุมการบริหารและการวางนโยบายเป็นไปโดยหลักประชาธิปไตย ระบบบริหารสนับสนุนความก้าวหน้าทางวิชาการ การเงินคล่องตัว การบริหารบุคคลมีความเหมาะสม จะเห็นได้ว่าผู้บริหารและผู้ร่วมงานต้องมีทักษะที่ต่อกันจึงจะก่อให้เกิดความร่วมมือร่วมใจเพื่อพัฒนาสถาบันให้รุ่งเรือง และในทางตรงข้ามถ้าผู้บริหารและผู้ร่วมงานมีทักษะที่ไม่ดีต่อกัน ก็จะเป็นอุปสรรคอย่างยิ่งในการทำงาน บางครั้งถ้ามีทักษะไม่ตรงกันมาก ๆ ผู้ผู้ได้บังคับบัญชาที่จะรวมตัวกันต่อต้านผู้บริหาร ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้

2. ด้านหลักสูตรเนื้อหาวิชา

ในการจัดการศึกษาจึงเริ่มต้นที่โครงสร้างของการจัดการศึกษา คือ การจัดการหลักสูตร ดังที่เชย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander. 1968 : 17) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หลักสูตรเป็นแผนงานที่โรงเรียนจัดขึ้นให้ผู้เรียนมีโอกาสเรียนรู้เพื่อบรรลุเป้าหมายกว้าง ๆ ของการศึกษาและสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนั้น หลักสูตรที่สามารถพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ และทัศนคติที่จะนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคมให้มากที่สุด จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า การจะพัฒนานักศึกษาให้มีคุณภาพต้องเริ่มตั้งแต่การจัด

การหลักสูตร ดังนั้น หลักสูตรอุดมศึกษาจึงเป็นหัวใจของการจัดการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา หลักสูตรอุดมศึกษา มีความหมายที่แตกต่างจากหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา หลักสูตร หรืออีกนัยหนึ่งตัวแทนของ โปรแกรมการศึกษา จะเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงสภาพการจัดดำเนินการ ของแต่ละสถาบันที่มีความแตกต่างกัน หลักสูตรจึงมีอิทธิพลมากต่อการเรียนการสอนและ การเรียนรู้ของนักศึกษา เพราะหลักสูตรบางสาขากำหนดรายวิชาบังคับเป็นส่วนใหญ่ ไม่เปิด โอกาสให้นักศึกษาได้เลือกเรียนตามความสามารถและความถนัด ทำให้นักศึกษาไม่สามารถเรียนรู้ ได้อย่างเต็มที่ และทำให้ประสบการณ์ล้มเหลวในการเรียน (ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2526 : 32) ดังนั้น การจัดทำหลักสูตรการศึกษาทุกระดับ จะต้องมุ่งหวังให้ผู้สำเร็จการศึกษาสามารถดำรงชีวิต ได้อย่างมีคุณภาพ

3. ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน

หลักสูตรทุกหลักสูตรจะไม่บรรลุวัตถุประสงค์ถ้าไม่มีการจัดการเรียนการสอน สถานศึกษาทุกแห่งต้องมีวิธีการจัดการเรียนการสอน ส่งเสริมและจัดประสบการณ์ทั้งหลายให้กับ ผู้เรียน สำหรับการจัดการเรียนการสอนนั้น เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2527 : 156) อธิบายว่า การจัดการเรียนการสอนหมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตามหลักสูตรหรือแผน การสอน ส่วนการเรียนการสอนที่ประสบผลดีหมายถึง การที่ผู้เรียนทุกคนหรือเกือบทุกคน สามารถเกิดผลสัมฤทธิ์ในระดับสูง สุมิตร คุณากร (2518 : 146) ให้ความหมายของการจัดการเรียนการสอนว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่นำไปสู่ความสำเร็จตาม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โดยใช้กิจกรรมการเรียนการสอน คือ การบรรยาย การอภิปราย การฝึกภาคปฏิบัติ การแก้ปัญหา การทดลอง โรไมน์ (Romine. 1974 : 139 – 143) ศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่จะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ ได้แก่ บุคลิกภาพของผู้สอน เช่น ผู้สอนเป็นคน กระฉับกระเฉง มีอารมณ์ขัน สนใจในวิชาที่ตนสอน ให้ความจริงใจและเป็นกันเองกับผู้เรียน มีการเตรียมการสอนเป็นอย่างดี ชี้แจงให้ผู้เรียนทราบถึงจุดประสงค์ในวิชาที่เรียน รวมทั้งแนะนำ หนังสืออ้างอิงต่าง ๆ ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากความตั้งใจจากวิชาที่ผู้เรียนเลือกเรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียน มิใช่เป็นเพียงผู้ฟังอย่างเดียว ด้านการนำเสนอเนื้อหา พูดอธิบาย ชัดเจน ใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนคิด สามารถใช้วิธีการสอนต่าง ๆ ที่ทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา รับฟังความคิดเห็นของผู้เรียนอย่างมีเหตุผล การเรียนการสอนจึงเป็นกิจกรรมที่ช่วยให้หลักสูตร บรรลุวัตถุประสงค์ การเรียนการสอน มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดและพึ่งพาอาศัยกัน สถานศึกษามีหลักสูตรกำกับไว้แน่นอน เน้นการเรียนการสอนโดยเฉพาะผลสำเร็จของสถานศึกษา พิสูจน์ได้จาก การดำเนินการจัดการเรียนการสอนและการบริหารหลักสูตร การเรียนการสอนจึงเป็น การกิจของสถานศึกษาต้องรับผิดชอบ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช. 2536 : 22)

4. ด้านสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน เป็นตัวผ่านที่ทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่อยู่ภายในวัสดุสามารถถ่ายทอดออกมาใช้หรือเรียนรู้ได้ (กิดานันท์ มลิทอง. 2531 : 79) อิริคสัน (Erickson. 1971 : 108) มีความเห็นด้านการนำเครื่องมือมาใช้ในการเรียนการสอนว่า นับวันเครื่องมือจะมีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากจำนวนผู้เรียนเพิ่มขึ้นทุกปี ถ้าผู้สอนยังใช้วิธีบอกเล่าแบบเก่า จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหายากขึ้น ดังเช่นผลงานวิจัยของ คักดา ประจตุลปี (2527 : 40) ที่ได้วิเคราะห์สถานภาพและความต้องการการใช้สื่อการสอนของคณาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์พบว่า คณาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์มีความต้องการใช้สื่อมาก โดยเฉพาะความต้องการในการใช้สไลด์และเครื่องฉายรองลงมาคือ เอกสาร เครื่องบันทึก และแสดงภาพแผ่นโปร่งใส และเครื่องมือประกอบการสอนอื่น ๆ ตามลำดับ

ทุกครั้งในการนำเสนอสื่อ ผู้สอนควรจะได้เตรียมสภาพแวดล้อมที่เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกให้อยู่ในสภาพที่พร้อมต่อการเสนอ (วารินทร์ รัศมีพรหม. 2531 : 37) เพราะปัญหาอย่างหนึ่งในการสอนก็คือ แนวทางในการตัดสินใจดำเนินการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมขึ้นตามจุดมุ่งหมาย ซึ่งในการสอนโดยทั่วไปแล้วครูมักมีบทบาทในการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหาสาระ ทักษะ และความรู้สึก อย่างไรก็ตามในการจัดประสบการณ์เพื่อการเรียนการสอนย่อมจะขึ้นอยู่กับตัวผู้เรียนว่ามีความต้องการอย่างไร การจัดสภาพแวดล้อมที่ดีเพื่อการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญมาก ทั้งนี้ เพื่อสร้างบรรยากาศและแรงจูงใจให้ผู้เรียนให้เกิดความอยากเรียน อยากรู้และเพื่อเป็นแหล่งศึกษาค้นคว้าหาความรู้ของผู้เรียนได้ตามจุดมุ่งหมาย สภาพแวดล้อมเพื่อการเรียนรู้ทั้งหมดนั้นก็คือ สื่อการเรียนการสอนหรือเครื่องมือประกอบการสอนนั่นเอง (ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2526 : 139)

5. ด้านอาคารสถานที่

อาคารสถานที่ที่สำคัญต่อการศึกษานั้น ได้แก่ ดึกเรียนและสถานที่อื่น ๆ ที่ออกแบบมาเพื่อการเรียนการสอนโดยส่วนรวม เช่น ห้องสมุด หอประชุม สนามหญ้า เป็นต้น ส่วนสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น โรงงาน ตลาด ที่เกี่ยวกับการเรียน (กิดานันท์ มลิทอง. 2531 : 80) โดยทั่วไปมักจะมีห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องฝึกงานต่าง ๆ (ไชยยศ เรืองสุวรรณ. 2526 : 31)

เกียรติวรรณ อมาตยกุล (2530 : 50 – 51) ได้กล่าวถึง สภาพแวดล้อมทางการเรียนเกี่ยวกับอาคารสถานที่ว่า สภาพแวดล้อมทางกายภาพเป็นสถานที่ให้ความรู้จะเป็นที่ใดก็ได้ที่ผู้เรียนสะดวกและพยายามใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ มีบรรยากาศในการเรียนรู้สำหรับผู้เรียน อาคารสถานที่จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนการสอน และการแสวงหาความรู้ของผู้เรียน

6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา

ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา หมายถึง ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน บรรยากาศการเรียนการสอน และซักถามโต้ตอบระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา รวมถึงการเอาใจใส่และคอยให้ความช่วยเหลือแก่นักศึกษา ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากอาจารย์ผู้สอนจะต้องมีความคิดที่ชัดเจน มีข้อมูลหรือเนื้อหาวิชาถูกต้องชัดเจนและสามารถที่จะสร้างความสนใจ เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ เสนอเนื้อหาที่น่าสนใจ ทำให้ผู้เรียนสามารถจดจำเนื้อหาต่าง ๆ ได้ดี

7. ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

สภาพแวดล้อมด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน เป็นสภาพแวดล้อมที่สำคัญและมีอิทธิพลต่อนักศึกษามาก เพราะนักศึกษาเมื่อเข้าไปอยู่ในวิทยาลัยต้องมีปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนนักศึกษาด้วย นักศึกษาส่วนใหญ่อยู่ระหว่าง 18-23 ปี อยู่ในระยะวัยรุ่นตอนปลายที่จะเปลี่ยนเป็นผู้ใหญ่ ร่างกายและจิตใจเปลี่ยนแปลงมาก ระยะเวลาพฤติกรรมจะคล่องตัว ยึดมั่นในอุดมการณ์ มีความอยากรู้อยากเห็น อยากรู้อยากเป็นอิสระ มีแนวคิดใหม่ ๆ จากลักษณะดังกล่าวนี้ทำให้ความสัมพันธ์กับครอบครัวที่มีต่อนักศึกษาลดน้อยลง แต่สภาพแวดล้อมอื่นจะเข้ามาบีบบทบาทแทนที่มากขึ้น เช่น กลุ่มเพื่อน (เลิศพร ภาระสกุล. 2516 : 12) ความสัมพันธ์นักศึกษามี 2 ลักษณะคือ ความสัมพันธ์ทางอารมณ์และความสัมพันธ์ทางสติปัญญา เป็นต้น (ไพฑูริย์ สนิลรัตน์. 2524 : 12)

ความสัมพันธ์ทางอารมณ์ เป็นความสัมพันธ์ที่ตั้งอยู่บนรากฐานของความรู้สึก และผูกพันการตัดสินใจพิจารณาใด ๆ อาศัยอารมณ์ ความรู้สึก อาวุโส เป็นหลัก มักมีกิจกรรมเกี่ยวกับการบันเทิง การเลี้ยงสัตว์ การเลี้ยงส่ง - เลี้ยงรับ

ความสัมพันธ์ทางสติปัญญา ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักการและเหตุผล อาศัยความรู้ ความคิด เหตุผล สติปัญญา เป็นเครื่องเชื่อมโยง การตัดสินใจพิจารณาใด ๆ อาศัยหลักการ และความรู้เป็นหลักเหตุผลที่เชื่อมโยงถูกต้อง กิจกรรมที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์นี้ ได้แก่ การอภิปราย การประชุม การถกเถียง การสนทนาในเรื่องวิชาความรู้

กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อนักศึกษาในเรื่องทัศนคติ คุณธรรม บุคลิกภาพ และวิชาการ นักศึกษามีแนวโน้มแยกตัวจากลักษณะชุมนุมในมหาวิทยาลัย แต่กลับแสวงหาค่านิยมของตัวเองจากกลุ่มเพื่อน (Gottlieb & Hodgkin. 1963 : 226) นักศึกษาที่มีความพอใจในความสัมพันธ์กับเพื่อนในชั้นน้อย (David. 1971 : 5789 - A) กลุ่มเพื่อนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในประสบการณ์ของนักศึกษาและนำไปสู่ความสามัคคีของกลุ่ม (Davie & Hare. 1965 : 37) พบว่า การจัด

การศึกษาแบบสหศึกษาทำให้เกิดการแข่งขันในการเรียนและการทำงาน มีโอกาสศึกษาเพศตรงข้ามให้เข้าใจ ทำให้ผลการเรียนดีขึ้นและกระตุ้นให้เกิดความพยายามในการประกอบกิจกรรม

ไพฑูรย์ สีนาร์ตน์ (2524 : 65 – 68) สรุปความสำคัญของกลุ่มเพื่อนว่ามีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาทางวิชาการ ทักษะคิด บุคลิกภาพ และคุณธรรมเพราะนอกจากนักศึกษาต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อนแล้ว อาจารย์ผู้สอนไม่มีเวลาให้มากพอ นักศึกษาต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในสถาบัน เพื่อนจึงเป็นสิ่งที่มีความหมายในขณะเดียวกันจะมีอิทธิพลอย่างมากด้วย

พูนทรัพย์ วงษ์พานิช (2523 : 47 – 48) ได้ศึกษาองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนในระดับปริญญาตรี (ค.บ.) ของบุคลากรทางการศึกษา และครูประจำการในมหาวิทยาลัยกรุงเทพมหานครผลการศึกษาพบว่า การปรับตัวกับเพื่อนที่มีอิทธิพลสูงสุดกับสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของบุคลากรทางการศึกษาและครูประจำการ นอกจากนั้น เดวิด (David. 1971 : 5789 – A) ยังได้ศึกษาพบว่า นักศึกษาที่มีความพอใจในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในชั้นมาก มีแนวโน้มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่มีความพอใจในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในชั้นน้อย เบนเนตต์ (Bennett. 1952 : 35) ยังได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมอีกว่า สถาบันอุดมศึกษาควรได้ส่งเสริมให้นักศึกษารักใคร่กันฉันท์เพื่อน มีความสัมพันธ์อันดีต่อกันเพื่อประโยชน์แก่ตัวนักเรียนเองและเมื่อออกไปทำงานในอนาคต จะได้ช่วยเหลือซึ่งกันต่อไป

นิวคอมบี้ (Newcomb. 1962 : 79) กล่าวว่า กลุ่มเพื่อน (Peer Group) จะมีอิทธิพลต่อนักศึกษาในระดับอุดมศึกษามากทั้งในด้านทัศนคติ ทักษะ ความสามารถ และบุคลิกภาพของนักศึกษา ซึ่งแอสติน (Astin. 1968 : 141) ทำการวิจัยพบว่า การเลือกสาขาวิชาและอาชีพของนักศึกษาประเภทวิศวกรรม การสอน กฎหมายและธุรกิจมักคล้ายคลึงตามกลุ่มเพื่อน และจากผลการวิจัยของเดวิด (David. 1971 : 5789-A) พบว่า นักศึกษาที่มีความพึงพอใจในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในชั้นเรียนสูง มีแนวโน้มที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่านักศึกษาที่มีความพอใจในความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนในชั้นเรียนต่ำ ดังนั้น นิวคอมบี้จึงได้เสนอแนะว่า ในการให้การศึกษาน่าจำเป็นต้องคำนึงถึงประสบการณ์ในกลุ่มเพื่อนให้กับนักศึกษาด้วย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

งานวิจัยในประเทศที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ ในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา ผู้วิจัยขอเสนอ ดังต่อไปนี้

สันต์ อุ่ออรุณ (2530 : 70 – 71) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบทักษะของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ด้านการบริหาร การเรียน การสอน การให้บริการแก่นักศึกษา การสร้างสังคมในกลุ่มเพื่อน การจัดกิจกรรม และอาคาร สถานที่ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาวิทยาลัยพลศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี ปีการศึกษา 2528 จำนวน 181 คน การวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การหาค่าเฉลี่ย t-test และ F-test พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา เห็นด้วยปานกลางกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี แต่ละด้านทั้ง 6 ด้าน ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีทัศนคติต่อ สภาพแวดล้อมวิทยาลัยพลศึกษา จังหวัดสุพรรณบุรี รวม 6 ด้าน ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณา ตัวแปรแต่ละตัวพบว่า อาจารย์ที่มีประสบการณ์การทำงานต่ำกว่า 5 ปี กับตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป อาจารย์ชายและอาจารย์หญิง นักศึกษาชายและนักศึกษานหญิง นักศึกษาปีที่ 1 กับชั้นปีที่ 2 มี ทัศนะรวม 6 ด้าน ไม่แตกต่างกัน นักศึกษาที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่า 2.50 กับนักศึกษา ที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตั้งแต่ 2.50 ขึ้น มีทัศนะรวม 6 ด้าน แตกต่างกัน

สุวรรณ สุขสมภักดิ์ (2530 : 65) ได้ศึกษาและเปรียบเทียบทักษะของนักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหารที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเทคโนโลยีและอาชีวศึกษา วิทยาเขตเกษตร นครศรีธรรมราช ด้านกายภาพ ด้านการบริหาร ด้านการเรียนการสอน ด้านการจัดกิจกรรม นักศึกษาและด้านสังคมกลุ่มเพื่อน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง เกษตร ชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 อาจารย์ประจำและผู้บริหารของวิทยาเขตเกษตรนครศรีธรรมราช ปีการศึกษา 2529 จำนวน 303 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การหาค่าเฉลี่ย t-test และ F-test พบว่า นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร เห็นด้วยปานกลางกับสภาพแวดล้อมวิทยาลัยในแต่ละด้าน นักศึกษา อาจารย์ และผู้บริหาร มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยรวม 5 ด้าน แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 นักศึกษาชั้นปีที่ 1 กับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 อาจารย์ที่มีอายุ ราชการต่ำกว่า 10 ปี กับอาจารย์ที่มีอายุราชการตั้งแต่ 10 ปี ขึ้นไป มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อม ของวิทยาลัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนที่เหลือไม่แตกต่างกัน

บรรยง โอภากุล (2535 : 171) ได้ศึกษาการจัดการสภาพแวดล้อมสถานศึกษาสังกัด กรมอาชีวศึกษา ในจังหวัดสุพรรณบุรี พบว่า สภาพแวดล้อมของอาชีวศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี โดยเฉลี่ยการจัดสภาพแวดล้อมทั่วไปอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านปรากฏดังนี้ ด้านอาคารสถานที่และสิ่งอำนวยความสะดวก พบว่า ผู้บริหารระบุว่าจัดได้ค่อนข้างดี ส่วนอาจารย์ และนักศึกษาระบุว่าจัดได้อยู่ในระดับปานกลาง ด้านการเรียนการสอนพบว่า ผู้บริหารและ นักศึกษาระบุว่าจัดได้ค่อนข้างดี ส่วนอาจารย์ระบุว่าจัดได้ระดับปานกลาง ด้านการบริหาร

นักศึกษา พบว่า ผู้บริหารระบุว่าให้บริการค่อนข้างดี แต่อาจารย์และนักศึกษาระบุว่าจัดได้ระดับปานกลาง หรือต้องการให้ปรับปรุงเพิ่มเติม ด้านการจัดกิจกรรม พบว่า ผู้บริหารระบุว่าจัดได้ค่อนข้างดี ส่วนอาจารย์และนักศึกษาระบุว่าจัดได้ระดับปานกลาง หรือต้องการให้ปรับปรุง ด้านสังคมกลุ่มเพื่อน พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา ระบุว่าอยู่ในระดับปานกลาง ด้านการบริหารงาน พบว่า ผู้บริหารระบุว่าการบริหารงานค่อนข้างดีหรือค่อนข้างสมบูรณ์ ส่วนอาจารย์และนักศึกษาระบุว่าอยู่ในระดับปานกลาง หรือควรปรับปรุง

ศักดิ์ชาย สิกขา (2535 : 117) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนตามทัศนะของนักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จาก 6 ด้าน คือ ด้านสื่อวัสดุ ด้านสื่อเครื่องมือ ด้านเทคนิค ด้านอาคารสถานที่ ด้านเนื้อหาวิชาและบุคลากร กลุ่มตัวอย่างเป็นนักศึกษาแพทย์ชั้นปีที่ 1 ถึงชั้นปีที่ 6 จำนวน 186 คน ปีการศึกษา 2533 การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ t-test พบว่า นักศึกษาระดับคลินิกกลุ่มที่เกรดเฉลี่ยสูง มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และกลุ่มที่มีเกรดเฉลี่ยต่ำ มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ส่วนนักศึกษาระดับคลินิกทั้ง 2 กลุ่มมีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยสรุปพบว่า นักศึกษาคณะแพทยศาสตร์โดยรวมจำนวนสามในสี่ส่วน มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งแสดงว่านักศึกษาคณะแพทยศาสตร์ยังไม่พอใจต่อการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนของคณะแพทยศาสตร์เท่าที่ควร

ชัยณรงค์ เทิดวัฒน์ศักดิ์ (2537 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพแวดล้อมทางการเรียนในคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จาก 6 ด้าน คือ ด้านการบริหาร ด้านหลักสูตรเนื้อหาวิชา ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านสื่อการเรียนการสอนและด้านกลุ่มเพื่อน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ บริหารอาจารย์และนักศึกษาที่กำลังปฏิบัติงานและศึกษาอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2536 จำนวน 253 คน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test และ F-test ทดสอบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีของ Scheffe ผลการศึกษาพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษาเห็นด้วยในระดับปานกลางทุกด้าน ผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา มีทัศนะต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมไม่แตกต่างกัน ยกเว้น ด้านหลักสูตรเนื้อหาวิชาและด้านการจัดการเรียนการสอนแตกต่างกัน นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์บัณฑิต (สาธารณสุขศาสตร์) กลุ่มที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสะสมสูง และกลุ่มที่มีค่าคะแนนเฉลี่ยสะสมต่ำ

มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมแตกต่างกัน นักศึกษาหลักสูตรสาธารณสุขศาสตรบัณฑิต กลุ่มที่มีคะแนนเฉลี่ยสะสมสูงและกลุ่มค่าคะแนนเฉลี่ยต่ำ มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนโดยรวมไม่แตกต่างกัน

จำนง นนทะมาศ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาเรื่อง สภาพแวดล้อมทางการเรียนการสอนตามทัศนะของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคาม จาก 4 ด้าน คือ สภาพแวดล้อมในห้องเรียน สภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อน สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหาร และสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษารั้งนี้ เป็นนิสิตระดับบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาสารคามที่กำลังศึกษาอยู่ในปีการศึกษา 2538 โดยจำแนกเป็น 2 กลุ่ม คือ หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต และหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต จำนวนทั้งสิ้น 248 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการสุ่มแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาเป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและ t-test ผลการศึกษาพบว่า นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สามารถจัดทรัพยากรทางการเรียนและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ทางการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า สภาพแวดล้อมภายในห้องเรียน นิสิตหาโอกาสแสดงความคิดเห็นของตนเองในชั้นเสมอ นิสิตเข้าห้องเรียนก่อนอาจารย์จะเข้าสอน ในการเรียนมีกิจกรรมให้เลือกอย่างหลากหลาย เมื่อไม่เข้าใจจะสอบถามปัญหาจากอาจารย์ในห้องเรียนได้ทันที สภาพแวดล้อมในกลุ่มเพื่อนพบว่า นิสิตส่วนมากจะร่วมมือกับเพื่อน ๆ จัดกิจกรรมที่เป็นการรักษาและเผยแพร่ชื่อเสียงของมหาวิทยาลัย ชอบพูดคุยเชิงวิชาการและทบทวนบทเรียนระหว่างเพื่อน สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหารพบว่า นิสิตรู้สึกมีอิสระเสรีมากเมื่ออยู่ในมหาวิทยาลัย ได้รับแจกเอกสาร จุลสาร ตำรา หรือสิ่งพิมพ์จากหน่วยงานต่าง ๆ ในมหาวิทยาลัย ผู้บริหารมีความกระตือรือร้นที่จะรับฟังความคิดเห็นของนิสิต ได้รับทราบกิจกรรมต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยจากฝ่ายประชาสัมพันธ์ สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับอาคารสถานที่พบว่า มีอุปกรณ์การเรียนการสอนในห้องเรียนอย่างเพียงพอ ห้องสมุดจัดบริการได้ดีและใช้สะดวก หนังสือในห้องสมุด มีเนื้อหาตรงกับที่ต้องการจะศึกษาค้นคว้า

เมื่อเปรียบเทียบทัศนะของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต และหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียน หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ของมหาวิทยาลัยมหาสารคามพบว่า ไม่แตกต่างกัน

พิชัย ภูวนาคำ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของวิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์ ตามทัศนะของผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักศึกษาพบว่า โดยรวมผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักศึกษามีความเห็นเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนอยู่ในระดับไม่แน่ใจ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหาร ครูผู้สอนและนักศึกษามีความเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วย 1 ด้าน คือ

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนจำแนกตามตำแหน่งผู้ตอบแบบสอบถามพบว่า ผู้บริหารโดยรวมอยู่ในระดับเห็นด้วย เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง 1 ด้าน คือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ครูผู้สอนและนักศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับไม่เห็นใจ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านมีความเห็นด้วยอยู่ในระดับเห็นด้วย 1 ด้าน คือ ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน เมื่อเปรียบเทียบความเห็นพบว่า โดยรวมผู้บริหารเห็นด้วยกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนของวิทยาลัยเทคนิคกาฬสินธุ์มากกว่าครูผู้สอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ผู้บริหารและนักศึกษาเห็นด้วยกับสภาพแวดล้อมทางการเรียนด้านอาคารสถานที่ มากกว่าครูผู้สอน และผู้บริหารเห็นด้วยกับสภาพแวดล้อมด้านเครื่องมือและสื่อวัสดุมากกว่าครูผู้สอน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คลฤทธิ คำก้อน (2541 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนในระบบสื่อสารการสอนทางไกลแบบสองทางของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม จาก 7 ด้าน คือ ด้านบรรยากาศในการเรียนการสอน ด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน ด้านความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตกับอาจารย์และวิทยากร ด้านการมีส่วนร่วมในการเรียน ด้านเทคนิคและอุปกรณ์ ด้านนโยบายและการบริหาร และด้านความประทับใจในการเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ นิสิตที่ศึกษาในระบบสื่อสารการสอนทางไกลแบบสองทาง วิทยาเขตนครพนม ศูนย์พัฒนาการศึกษาอุดรธานีและมหาสารคาม ปีการศึกษา 2540 จำนวน 474 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์สหสัมพันธ์ ผลการศึกษาพบว่า โดยรวมนิสิตมีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนอยู่ในระดับไม่เห็นใจ เมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า นิสิตมีทัศนคติอยู่ในระดับค่อนข้างเห็นด้วย 2 ด้าน คือ ด้านบรรยากาศในการเรียนการสอน และด้านการมีส่วนร่วมในการเรียน ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบพบว่า ทัศนคติของนิสิตที่เรียนในห้องส่งสัญญาณสูงกว่าทัศนคติของนิสิตที่เรียนในห้องรับสัญญาณ อย่างมีนัยสำคัญ .05 ทัศนคติของนิสิตระดับปริญญาโทสูงกว่าทัศนคติของนิสิตระดับปริญญาตรีเทคโนโลยีการศึกษาต่ำกว่าสาขาวิชาอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ .05 ผลการหาความสัมพันธ์พบว่า ทัศนคติที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนิสิต มีความสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างมีนัยสำคัญระดับ .001

ทิพย์เนตร ป่าขานำ (2544 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาสภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏสุรินทร์ตามทัศนคติของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาใน 7 ด้าน คือ ด้านนโยบายและการบริหาร ด้านหลักสูตรและการสอน ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา และด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำนวน 514 คน ประกอบด้วยผู้บริหาร 24 คน ได้จากประชากร อาจารย์ 132 คน และนักศึกษา 358 คน ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่าเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏสุรินทร์ จำนวน 60 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐานและการทดสอบสมมุติฐานการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-Way Analysis of Variance) และ t-test (Independent Samples) ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษามีทัศนะโดยรวมต่อสภาพแวดล้อมในสถาบันราชภัฏสุรินทร์ ระดับปานกลางทั้งโดยรวม และรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

งานวิจัยต่างประเทศ

กิลเลียม (Guilliam. 1975 : 142A) ได้ศึกษาทัศนะของนิสิตนักศึกษาใหม่ระดับปริญญาตรีที่มีต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยโคลัมเบีย (Columbia College) ผลการศึกษาพบว่า ทัศนะของนิสิตใหม่ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยจะเปลี่ยนในช่วงระหว่างสองภาคเรียนแรก และทัศนะของนิสิตใหม่ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของวิทยาลัยจะลดน้อยลงเรื่อยๆ จนกระทั่งสิ้นปีการศึกษา ซึ่งสภาพการณ์เช่นนี้ใกล้เคียงกับผลการศึกษาของผู้ทำวิจัยในมหาวิทยาลัยอื่น ๆ ในเรื่องเดียวกัน

มากาเร็ต (Magaret. 1975 : 4434-A) ได้ศึกษาความคาดหวังและการเข้าสังคมในสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยซิวาคิวส์ (Syracuse University) ในทัศนะของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 พบว่า ความคาดหวังของนิสิตชั้นปีที่ 1 ซึ่งเป็นนิสิตเพิ่งเข้ามาเรียนในมหาวิทยาลัยแห่งนี้มีความเห็นว่า สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยมีผลต่อการศึกษาทุกแขนง และนิสิตชั้นปีที่ 1 กับชั้นปีที่ 4 มีความเห็นต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกัน

เบน (Benn. 1976 : 7228A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนะของนิสิตใหม่ที่เข้าปริญญาตรีที่มีต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอคลาโฮมา (Oklahoma State University) ในด้านที่เป็นจริงและคาดหวัง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ มาตรการวัดสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัย (CUES) เบนให้นิสิตตอบแบบสอบถามในสัปดาห์แรกที่เข้าเรียน และเมื่อสิ้นสุดการเรียนในภาคแรกให้นิสิตกลุ่มเดิมตอบแบบสอบถามอีกครั้ง เพื่อต้องการเปรียบเทียบว่าทัศนะของนิสิตใหม่ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยทั้งสองครั้งแตกต่างกันหรือไม่ ผลการศึกษาพบว่า

1. นิสิตใหม่มีความคาดหวังต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยสูงกว่าสภาพที่เป็นจริง และความคาดหวังนี้จะลดลงภายหลังที่นิสิตได้ใช้ชีวิตอยู่ภายใต้มหาวิทยาลัยผ่านไปหนึ่งภาคเรียน

2. นิสิตใหม่มีความคาดหวังต่อบรรยากาศทางวิชาการของมหาวิทยาลัยสูงกว่า
ความคาดหวังของนิสิตหญิง

แดเนียลส์ (Daniels. 1976 : 5142 – A) ได้ศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติของนิสิตที่มีต่อ
สภาพแวดล้อมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยเซาธ์ดาโกตา (University of South Dakota) โดยเน้น
บรรยากาศทางวิชาการและบรรยากาศทางสังคมของมหาวิทยาลัย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา
ครั้งนี้ได้แก่ นิสิตระดับปริญญาตรี จำนวน 151 คน ผลการศึกษาพบว่า นิสิตในแต่ละชั้นปี
ทั้งเพศชายและหญิง มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของมหาวิทยาลัยไม่แตกต่างกัน
ในด้านความถูกต้องเหมาะสม ความเป็นวิชาการชุมชน การนำไปปฏิบัติได้ การรู้จักคิดคำนวณ
ของสถาบัน การสอนและความสัมพันธ์ระหว่างนิสิตกับอาจารย์

เลย์แมน (Layman. 1976 : 7210 – A) ได้ศึกษาทัศนคติของนิสิตใหม่ที่มีต่อ
สภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยแห่งรัฐโอคลาโฮมา (Oklahoma State University) ผลการศึกษา
พบว่า ความเป็นวิชาการและการจัดความรู้จักคิด มีความสัมพันธ์กับนิสิตที่เต็มใจเรียนของ
มหาวิทยาลัยจะส่งผลกระทบต่อบุคลิกภาพของนิสิตทั้งด้านความเป็นวิชาการ และควมมีระเบียบวินัย

รีแกน (Regan. 1976 : 6485 – A) ได้ศึกษาความพอใจของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา
ที่มีต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศึกษาศาสตร์ ของ
มหาวิทยาลัยเพอร์ดู (Purdue University) โดยศึกษาตามตัวแปร เพศ สถานภาพสมรส ระดับ
ปริญญาที่กำลังศึกษา สาขาที่เรียนและภาระด้านวิชาการ โดยใช้กลุ่มตัวอย่างนิสิตบัณฑิต จำนวน
158 คน ที่สังกัดตามสาขาวิชาต่างๆ ผลการศึกษปรากฏ ดังนี้

1. นิสิตโดยส่วนรวมมีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษา
ไม่แตกต่างกัน เมื่อพิจารณาตามตัวแปรเพศ สถานภาพการสมรส ระดับปริญญาที่กำลังศึกษา
และภาระด้านวิชาการ
2. นิสิตที่ได้รับการยอมรับเกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็น และการอภิปรายทาง
วิชาการจากอาจารย์ มีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษามากกว่านิสิตที่
ไม่ได้รับการยอมรับในเรื่องดังกล่าว
3. นิสิตระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพเฉพาะ มีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทาง
วิชาการของบัณฑิตศึกษามากกว่านิสิตระดับปริญญาโท และนิสิตระดับปริญญาเอก อย่างมี
นัยสำคัญทางสถิติ
4. นิสิตได้รับคำแนะนำและได้รับความช่วยเหลือด้านวิชาการจากอาจารย์ มี
ความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษามากกว่า นิสิตที่ไม่ได้รับ
ความช่วยเหลือในเรื่องเดียวกัน

5. นิสิตแต่ละสาขาวิชามีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมทางวิชาการของบัณฑิตศึกษาไม่แตกต่างกัน

แมคคอย (McCoy. 1977 : 2592 – A) ได้ศึกษาทัศนคติของนิสิตระดับปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 กับนิสิตปีที่ 4 ที่มีต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยเนบราสกา-ลินคอล์น (The University of Nebraska – Lincoln) ผลปรากฏว่า นิสิตปีที่ 1 กับนิสิตปีที่ 4 มีทัศนคติต่อสภาพแวดล้อมของมหาวิทยาลัยแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

แคมป์ซานโน (Campisano. 1992 : 65 – 66) ได้ศึกษาจากแบบเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพแวดล้อมของที่ทำงานในโรงเรียนมัธยมสอนศาสนาที่มหาวิทยาลัยรัฐออริโซนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างตัวแบบเชิงทฤษฎีเกี่ยวกับผลกระทบของสภาพแวดล้อมของที่ทำงานในโรงเรียนมัธยมศึกษา Jesuit ที่มีต่อสภาพแวดล้อมที่ทำงานและพฤติกรรมของคนที่ทำงานกับข้อมูลจากครู 318 คน ครูใหญ่ 42 คน การวิเคราะห์ปัจจัย (Factor Analysis) และวิเคราะห์ความแปรปรวน (ANOVA) แยกปัจจัย (ตัวแปร) ออกมา 7 ตัว ผลการศึกษาพบว่า ถ้าโรงเรียนต้องบรรลุสิ่งต่อไปนี้ (1) ประสิทธิภาพขององค์กร (2) ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเป็นไปตามเป้าหมายของโรงเรียน (3) การมอบหมายงานที่เหมาะสมกับครูและ (4) ครูที่ตั้งใจทำงาน ครูใหญ่ต้องจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความคิดริเริ่ม ลดการกำหนดงานที่ก่อให้เกิดความกำกวมในบทบาทหน้าที่ และการขัดแย้งในการทำงาน ควรให้มีความสมดุลระหว่างระบบราชการกับความอิสระในวิชาชีพครู ครูใหญ่ต้องเลือกครูใหม่ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน

บัวร์เชียม (Burshiem. 1993 : 66 – 67) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนแบบกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานที่ได้ผลในโรงเรียนที่มหาวิทยาลัยมินิโซต้า โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนแบบกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียนในด้านที่ว่า การจัดโรงเรียนและหมวดวิชาแบบใดที่มีผลต่อวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียน ใช้แบบสำรวจ 2 ชุด คือ รูปแบบการทำงานในโรงเรียนของ Dr. Synder และแบบสำรวจการจัดสภาพแวดล้อมการเรียนแบบรวมกลุ่มของ Dr. Johnson ซึ่งมีแบบประเมินค่า 5 ตัว ของ Likert กลุ่มตัวอย่างเป็นครูอนุบาล ครูประถมศึกษาปีที่ 6 และครูใหญ่ใน 18 โรงเรียนของรัฐมินิโซต้า โคโลราโด และเพนซิลเวเนีย ได้รับแบบสำรวจตอบรับคืน 357 ชุด คิดเป็นร้อยละ 91 ของแบบสำรวจทั้งหมด ผลการศึกษาพบว่า

1. มีความสัมพันธ์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญระหว่างการเรียนแบบรวมกลุ่มกับวัฒนธรรมการทำงานแบบให้ผลผลิต

2. มีนัยสำคัญที่ต่างกันตามระยะเวลาที่โรงเรียนเข้าร่วม โครงการปรับปรุงประสิทธิภาพของโรงเรียนของรัฐมินิโซต้า

3. มีนัยสำคัญต่างกันระหว่างความคิดเห็นของครูใหญ่ที่เข้าร่วม โครงการจัดสภาพแวดล้อมแบบเรียนรวม

3. เพศ ประสบการณ์การทำงาน ให้ความเห็นที่แตกต่างกันในคำว่า “ค่านิยม” ของการจัดสภาพแวดล้อม

4. ไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องขนาดและประเภทของวิชาชีพ ของโรงเรียน

เนวิลล์ (Nawill. 1994 : 1725 – A) ได้ศึกษาถึงปัจจัยสภาพแวดล้อมในโรงเรียน ซึ่งมีผลกระทบต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียนพบว่า ปัจจัยต่างๆ ของสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลกระทบต่อการเรียนรู้และพฤติกรรมของนักเรียนนั้น ได้แก่ บรรยากาศในโรงเรียน จุดมุ่งหมาย หน้าที่ การแนะนำของผู้นำ ความคาดหวังทางด้านวิชาการและความประพฤติกว่ากล่าวตักเตือนในด้านความประพฤติของนักเรียน รวมไปถึงผู้ปกครองของนักเรียนด้วย

จากผลของการศึกษาบทความ เอกสาร ตำราและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ สภาพแวดล้อมทางการเรียนพอจะสรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีผลต่อการเรียนรู้นั้นมีอยู่หลายด้านด้วยกัน ในการพัฒนาระบบ (Systems Development) นั้น ควรจะต้องมีการเสนอโครงข่ายของการตัดสินใจและกลวิธีในการตัดสินใจ ให้ผู้ออกแบบระบบได้ตรวจสอบในแง่ของกระบวนการวางแผนที่เหมาะสมผลสำหรับการพัฒนาและการนำไปใช้ ควรมีการกำหนดเป้าหมายของระบบก่อนแล้วจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่ดีที่สุดที่จะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายนั้น

สิ่งสำคัญในเรื่องของเทคโนโลยีทางการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นการทำความเข้าใจเกี่ยวกับผู้เรียนหรือทรัพยากรการเรียน ตลอดจนความสัมพันธ์ของผู้เรียนกับทรัพยากรการเรียน การวิจัยมีบทบาทสำคัญในการทำความเข้าใจในเรื่องเหล่านี้ทั้งสิ้น ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะทำการวิจัยเพื่อศึกษาทัศนคติผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา เพื่อนำไปสู่การนำเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบการจัดการศึกษาดำเนินการทางเทคโนโลยีการศึกษา และจากที่ศึกษาเอกสารอ้างอิงและกล่าวมาข้างต้นนี้ ผู้วิจัย ได้นำมาเป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาสาระของการวิจัยที่จะศึกษาความคิดเห็น ความรู้สึกรู้สอกของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ ในด้านนโยบายการบริหาร ด้านหลักสูตรเนื้อหาวิชา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการเรียนการสอน ด้านอาคารสถานที่ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์และนักศึกษา และด้านความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อน นอกจากนี้ยังเป็นแนวทางในการสร้างเครื่องมือทดสอบสมมติฐานในการวิจัยด้วย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อนำมาศึกษาสภาพแวดล้อมวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ ในทัศนะของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา ในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์
Buriram Rajabhat University

คำถาม	วัตถุประสงค์	ประชากร	ตัวแปร	เครื่องมือ	วิธีเก็บข้อมูล	วิเคราะห์ข้อมูล	ประโยชน์ที่ได้รับ
เพศ อายุ การศึกษา สภาพแวดล้อม วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ทั้ง 7 ด้ำน	เพื่อศึกษา 1. ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ทั้ง 7 ด้ำน 2. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษาที่มีต่อสภาพแวดล้อม วิทยาลัยในแต่ละด้ำน โดยเปรียบเทียบ กับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ 3. เปรียบเทียบความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์และนักศึกษา ที่มีต่อสภาพแวดล้อม ในแต่ละด้ำน	ผู้บริหาร อาจารย์ นักศึกษา	ตัวแปรอิสระ -ผู้บริหาร - อาจารย์ - นักศึกษา ตัวแปรตาม ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนักศึกษา 7 ด้ำน คือ 1. ด้านการบริหาร 2. ด้านหลักสูตรและเนื้อหาวิชา 3. ด้านกิจกรรมกิจกรรมการเรียนการสอน 4. ด้านสื่อการเรียนการสอน 5. อาคารสถานที่ 6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับนักศึกษา 7. ความสัมพันธ์ใน กลุ่มเพื่อน	แบบสอบถาม มี 2 ตอน คือตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วน ตัวทั่วไป ตอนที่ 2 แบบ สอบถามที่สนใจของผู้ตอบแบบสอบถาม	1. ผู้วิจัยขอความร่วมมือ จากวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์เพื่อขอ ความอนุเคราะห์ตอบ แบบสอบถาม 2. นำแบบสอบถามไป แจกกลุ่มตัวอย่างของความ อนุเคราะห์ตอบแบบ สอบถามพร้อมทั้งรับคืน ด้วยตนเอง	การใช้โปรแกรม สำเร็จรูป spss สถิติที่ใช้คือ ค่าร้อยละ ค่าความเชื่อมั่น ค่าอำนาจจำแนก ค่าเฉลี่ย	ผลการวิจัยนำไปใช้ ประโยชน์ คือ 1. ทำให้ทราบทัศนคติของผู้บริหารอาจารย์และ นักศึกษา 2. ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็น สารสนเทศของ ผู้บริหาร อาจารย์ และ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานำไป เป็นแนวทางใน การพัฒนาปรับปรุง สภาพแวดล้อมได้ถูก ต้องและเหมาะสม

ภาพประกอบ 2 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย